

Universiteit Utrecht

Taal en Recht

Een onderzoek naar verandering van het taalgebruik van de Nederlandse rechtstaal na de invoering van PROMIS

Lian van Essen (4149289)
Bacheloreindwerkstuk Taalwetenschap
Faculteit Geesteswetenschappen
Universiteit Utrecht
l.a.vanessen@students.uu.nl

dr. Margot van den Berg
dr. Marijana Marelj

DANKWOORD

Mijn dank gaat uit naar mijn scriptiebegeleider dr. Margot van den Berg. Ik wil haar bedanken voor al haar hulp en haar grote geduld bij het schrijven van mijn scriptie. Daarnaast wil ik mijn tweede lezer dr. Marijana Marelj bedanken voor haar commentaar op mijn onderzoeksopzet, dat mij goed op weg heeft geholpen. Tevens gaat mijn dank uit naar Pim Giezenman, die moordzaken uit 1994 voor mij opgevraagd heeft in het archief van de rechtbank Rotterdam. Daarbij bedank ik ook dr. Vincent Mul die parketnummers van de vonnissen uit 1994 voor mij opzocht, waardoor ik gemakkelijk kon zoeken in de vonnissen uit 1994. Mirthe wil ik bedanken voor haar praktische hulp bij het statistisch toetsen van de data in SPSS. Ook spreek ik mijn dankbaarheid uit naar Arjan en Leny van Essen voor hun kritische oog en het meedenken. Ten slotte wil ik Boaz bedanken voor zijn morele steun, grote interesse en motivatie om door te gaan met dit onderzoek.

ABSTRACT

Sinds geruime tijd is er kritiek op de onverstaanbaarheid en onbegrijpelijkheid van de rechtstaal. Naar aanleiding van deze kritiek werd in 2008 PROMIS (Project Motiveringsverbetering in Strafvonnissen) ingevoerd, waarmee men de leesbaarheid van het vonnis wil verhogen en hiermee de communicatie tussen de rechter en de verdachten, slachtoffers, ketenpartners, rechtbankverslaggevers en de samenleving in het geheel wil verbeteren. In dit onderzoek wordt het verschil tussen de syntaxis van de rechtstaal voor de invoering van PROMIS en die na de invoering van PROMIS in kaart gebracht. Hierdoor is meer inzicht verkregen in de impact van PROMIS op de rechtstaal in de motivering en het dictum van vonnissen. Er is gekeken naar het gebruik van de absolute participiumconstructie en het gebruik van kale zelfstandig naamwoorden voor de invoering van PROMIS in de periode 1994-2007 en na de invoering van PROMIS in de periode 2007-2014. Uit de resultaten blijkt dat er een afname is van het gebruik van de absolute participiumconstructie na de invoering van PROMIS. De invloed van PROMIS op het gebruik van kale zelfstandig naamwoorden blijkt niet uit dit onderzoek. De leesbaarheid van strafvonnissen lijkt dus toegenomen onder invloed van PROMIS. Vervolgonderzoek zou verandering van andere aspecten van de rechtstaal na de invoering van PROMIS kunnen uitwijzen.

INHOUD

1. Inleiding	5
2. Theoretisch kader	8
2.1 Voorgaande onderzoeken	8
2.2 Kenmerken van de rechtstaal	11
2.3 PROMIS en de strafrechtelijke motivering	14
2.4 Het construct leesbaarheid	16
2.5 Kenmerken van de rechtstaal in de standaardtaal	17
2.5.1 De absolute participiumconstructie	17
2.5.2 Kale zelfstandig naamwoorden	18
2.6 Verwachtingen	20
3. Methode	22
3.1. Methode van onderzoek	22
3.1.1 Data-analyse	23
3.2 Corpus	23
4. Resultaten	30
4.1 De absolute participiumconstructie	30
4.1.1 Per categorie	31
4.2 Kale zelfstandig naamwoorden	32
4.2.1 Per categorie	33
5. Discussie	35
5.1 Reikwijdte van de observaties	35
5.2 Koppelen van de resultaten aan de literatuur	36
5.3 Aanbevelingen voor vervolgonderzoek	37
6. Conclusie	39
7. Bibliografie	41
8. Appendices	45

1. INLEIDING

Taal is altijd aan verandering onderhevig. Dit proces is natuurlijk, onoverkomelijk en continu (Aitchison, 1994). Uit onderzoek blijkt dat er door de eeuwen heen klankverandering, syntactische, morfologische, lexicale en semantische verschuivingen optreden in taal, waardoor taal natuurlijk verandert (Lear, 1877; Bickerton, 1981; Bakker et al, 2013). Sociale en culturele factoren kunnen oorzaak zijn van taalverandering (Trudgill, 1986; Labov, 2011). De leefomgeving, de identiteit, het sociale netwerk, de gemeenschap en de sociaaleconomische klasse kunnen het taalgebruik van een spreker veranderen (Labov, 2011). Door taalcontact tussen sprekers uit verschillende taalgemeenschappen nemen sprekers woorden of constructies over uit elkaars taal, wat leidt tot taalvariatie en taalverandering. Anderzijds leidt divergentie tussen taalgemeenschappen ook tot taalvariatie en taalverandering van talen (Labov, 2011). Een andere manier waarop taal kan veranderen, is doordat in een taalgemeenschap een ander taalbeleid wordt gevoerd. Een taalbeleid is een set van regels en principes van een taalgemeenschap over haar communicatie (Schifmann, 1996). Taalbeleid wordt in de literatuur onder *language planning* geschaard, waarmee wordt bedoeld dat een taal doelbewust wordt veranderd door een organisatie die hiervoor is aangesteld (Rubin, 1997). Volgens Fishman (1974) is *language planning* een georganiseerde activiteit, waarmee men poogt taal- en communicatieproblemen in een gemeenschap op te lossen door de talige norm of de sociale status en communicatieve functie van een gesproken of geschreven taalvariant te veranderen of te behouden (Wiley, 1996, p. 109).

Taalverandering, taalcontact, divergentie tussen talige systemen en *language planning* zijn factoren waardoor de standaardtaal vele varianten kent. Een taalvariant die ik van dichtbij ken, is de rechtstaal. Juridisch taalgebruik was alom aanwezig tijdens mijn jeugd. Mijn vader vertelt thuis regelmatig over strafzaken die hij voorziet in de zittingszaal. Aan de keukentafel is het gebruikelijk om zo nu en dan een juridische term te gebruiken. Hoewel in mijn spraak woorden voorkomen die uit het juridisch jargon afkomstig zijn, is het gebruik hiervan niet gewoon in de standaardtaal. De rechtstaal is namelijk een register, dat in kleine kring door vakbeoefenaars wordt gebruikt. De rechtstaal kenmerkt zich door een aantal syntactische, terminologische, semantische en tekststructurele eigenschappen (Gerits, 1999; Knap, 1988). De rechtstaal kent, anders dan de standaardtaal, veel vaste uitdrukkingen, archaische woorden en afwijkende zinsconstructies, zoals bijvoorbeeld het gebruik van de absolute participiumconstructie en het gebruik van kale zelfstandig naamwoorden die in de standaardtaal met lidwoord voorkomen. De rechtstaal is behoudend en veel termen zijn

afkomstig uit het Frans en het Latijn (Knap-Dlouha, 2012). Rechters leren tijdens hun opleiding een vonnis schrijven op basis van een model (Hofhuis, 1988). Door deze modellen van vonnissen is er een vaste conventie voor het schrijven van een vonnis. Deze modellen kunnen jaren gebruikt worden, waardoor natuurlijke taalverandering van de rechtstaal in het vonnis niet snel zal optreden. Daarnaast verwijzen wetteksten en andere rechtsteksten constant naar elkaar. Dit is een andere factor die ervoor zorgt dat taalverandering binnen de rechtstaal een langdurig proces is. Betekent dit dat er helemaal geen verandering van de rechtstaal meer mogelijk is?

Sinds bijna een eeuw is er kritiek op de leesbaarheid van vonnissen voor leken (van Ginneken, 1914; Reinsma & Reinsma, 1976; Hofhuis, 1988; Akkermans, 1995; van Voorhout, 1995; Malsch, 2004). Naar aanleiding van deze kritiek is in 2004 een project gestart in alle rechtbanken met als doel de motivering in strafvonnissen te verbeteren. Het project is uitgevoerd onder verantwoordelijkheid van het Landelijk Overleg van Voorzitters van de Strafssectoren in Nederland en kreeg de naam PROMIS (Project Motiveringsverbetering in Strafvonnissen). Het primaire doel van PROMIS was om bewijs en straffen uitgebreider te motiveren op uniforme wijze in de rechtbanken in Nederland. Hiermee wilde men de leesbaarheid van het vonnis verhogen en zo de communicatie tussen de rechter en de verdachten, slachtoffers, ketenpartners, rechtbankverslaggevers en de samenleving in het geheel verbeteren. PROMIS is in 2008 in de rechtbanken in het gehele land ingevoerd. In 2015 startte de Radboud Universiteit een onderzoek naar het maatschappelijk effect van PROMIS. Uit dit onderzoek bleek dat het geven van meer informatie in de motivering, vormgegeven volgens de PROMIS-werkwijze, leidt tot meer inzicht van de motivering en acceptatie van de straf (de Groot- van Leeuwen et al, 2015). Aannemelijk is dat een aantal jaar na de invoering van PROMIS er niet alleen een maatschappelijk effect is, maar dat ook de rechtstaal op het gebied van de motivering veranderd is. Deze taalverandering zou dan plaatsgevonden hebben na de invoering van de PROMIS-werkwijze. PROMIS zou een taalverandering teweeg kunnen brengen die door een project geïnduceerd is. Deze taalverandering is opgelegd door een instantie en is daarom geen natuurlijke taalverandering, maar een voorbeeld van *language planning*. Interessant is om te zien welke verandering heeft plaatsgevonden op morfosyntactisch gebied in de motivering. Daarom luidt mijn hoofdvraag: *Is er een verschil in de syntaxis van de rechtstaal voor de invoering van PROMIS en de syntaxis van de rechtstaal na de invoering van PROMIS?*

Deelvragen die ik hierbij stel zijn: *'Is er verschil in het gebruik van de absolute participiumconstructie?'* en *'Is er verschil in het gebruik van kale zelfstandig naamwoorden?'*

Ik onderzoek het effect van PROMIS op de taalverandering van de rechtstaal door de taal in moordzaken uit de jaren 1994, 2007 en 2014 met elkaar te vergelijken op het gebied van het gebruik van de absolute participiumconstructie en op het gebied van het gebruik van kale zelfstandig naamwoorden.

De opbouw van dit onderzoek is als volgt. In hoofdstuk 2 komt het theoretisch kader aan bod, waarin reeds gedane onderzoeken op het gebied van de rechtstaal worden besproken. Daarnaast beschrijf ik het ontstaan van PROMIS en haar werkwijze, de kenmerken van de rechtstaal, het construct leesbaarheid, het gebruik van enkele kenmerken van de rechtstaal in de standaardtaal en ten slotte beschrijf ik mijn verwachtingen. In hoofdstuk 3 beschrijf ik de methode. In hoofdstuk 4 volgen de resultaten. In hoofdstuk 5 geef ik een discussie op het onderzoek, waarna in hoofdstuk 6 de conclusie van het onderzoek volgt.

2. THEORETISCH KADER

In dit hoofdstuk beschrijf ik ten eerste voorgaande onderzoeken die zijn gedaan op het gebied van taal en recht en de kritiek op de rechtstaal. Ten tweede beschrijf ik de kenmerken van de rechtstaal. Ten derde komt aan bod wat PROMIS inhoudt en de conclusie die uit de evaluatie van PROMIS wordt getrokken. Ten vierde komt de leesbaarheid van een tekst aan bod. Ten slotte beschrijf ik het gebruik van de absolute participiumconstructie en het gebruik van kale zelfstandig naamwoorden in de standaardtaal.

In deze thesis gebruik ik een aantal termen uit de rechtstaal die ik hieronder toelicht:

- Een *vonnis* is een ‘op schrift gestelde, gemotiveerde en bindende uitspraak van de rechtbank of kantonrechter’ (Lycaeus, 2015).
- Een *arrest* is een ‘op schrift gesteld uitspraak van een gerechtshof of de Hoge Raad’ (Lycaeus, 2015).
- Met een *leek* bedoel ik een niet-jurist.
- *Jurisprudentie* is het ‘geheel van (gezagdragende) juridische uitspraken van rechtsprekers’ (Lycaeus, 2015).
- De *motivering* van het vonnis zijn de feitelijke en de juridische redenen waarop het vonnis gebaseerd is.
- Het *dictum* van een vonnis is de aan het slot geformuleerde beslissing van de rechter.

2.1 Voorgaande onderzoeken

De rechtstaal is een taalvariant, die enkel wordt gebruikt in het vakgebied van het recht. Hiermee is de rechtstaal ook wel een vaktaal of zoals in de inleiding genoemd, als een register te beschouwen. Vaktalen maken gebruik van de mogelijkheden die de standaardtaal biedt en hebben hiermee dezelfde talige mogelijkheden voor de invoer van bijvoorbeeld andersoortige nieuwe betekenissen (Sauer, 1990).

In 2010 deed Cousse (2010) onderzoek naar de vaste formule ‘zoals voorzeid is’ (*dictum est*) in de ambtelijke teksten in het Middelnederlands. Uit haar onderzoek blijkt dat er in deze vaste formule weldegelijk vormvariaties zitten. Deze studie laat niet alleen zien dat er vormvariatie zit in deze vaste formule, maar ook dat dit bijdraagt aan de empirische onderbouwing van de veronderstelde taalontwikkeling van het Middelnederlands. Eerder bleek al uit studies van Marynissen (1999) en Boonen (2005) dat er in uiteenlopende

ambtelijke formules uit oorkonden uit de dertiende – en veertiende eeuw veel variatie vastgesteld kon worden in woordkeuze, woordvolgorde en spelling van de formules.

In de twintigste eeuw zijn er verschillende onderzoeken gedaan naar de rechtstaal. Deze onderzoeken gaven veelal een beschrijving van de rechtstaal en de punten waarop de rechtstaal moeilijk leesbaar is voor leken. Een enkeling deed onderzoek naar de verandering van de rechtstaal. Vooral in de jaren '80, gezien het aantal publicaties over het onderwerp, nam de belangstelling toe voor het onderwerp 'taal en recht'.¹ Uit een kort historisch onderzoek dat Van den Bergh (1979) schetst in zijn boek 'Recht en taal' blijkt dat al vanaf de tweede helft van de achttiende eeuw kritiek bestaat op het juridisch taalgebruik (Van den Bergh, 1979). De kritiek richtte zich vooral op ongewenste elementen in het taalgebruik als latinismen, archaïsche woorden, complexe zinnen en vreemde woorden, die niet thuis zouden horen in de rechtstaal (Van den Bergh, 1979).

Jacob van Ginneken is de eerste Nederlandse linguïst die in 1914 de rechtstaal beschrijft in zijn boek 'De sociologische structuur onzer taal II'. Hierin schetst hij een beeld van de rechtstaal en geeft voorbeelden van vonnissen en wetteksten. Het valt hem op dat in deze vonnissen en wetteksten vooral latinismen, archaïsmen, het weglaten van lidwoord voor sommige zelfstandig naamwoorden, het weglaten van de persoonsvorm in sommige zinnen, absolute participiaalconstructies en gerundivum -en gerundiumconstructies een negatieve invloed uitoefenen op de leesbaarheid van deze teksten voor de leek. Als reden voor het gebruik van deze constructies geeft van Ginneken (1914) dat het de eruditie van de rechtstaal verhoogt (Van Ginneken, 1914, p. 217). Beoefenaars van de rechtstaal zouden zich bewust onderscheiden van de standaardtaal, om de leek te laten voelen dat deze met een geleerde te maken heeft (Van Ginneken, 1914). Het onderzoek van Van Ginneken (1914) is relevant, omdat het laat zien dat de rechtstaal een taalvariant is die aan weinig verandering onderhevig is.

In 1976 verschijnt het onderzoek van Reinsma & Reinsma (1976), dat gebaseerd is op Van Ginneken. In dit onderzoek wordt een vergelijking gemaakt tussen de rechtstaal in 1974 en 1975 en 1914 en 1915 in de rechtbanken, gerechtshoven en de hoge raad. Het materiaal dat hier geanalyseerd wordt, bestaat uit vonnissen en arresten. Reinsma & Reinsma (1976), een jurist en een neerlandicus, kijken naar het gebruik van archaïsmen, curieuze woordkeuzes, polyseme woorden, woorden die niet in het woordenboek voorkomen of daar als rechtstaal vermeld staan, samenstellingen met een tijdsaanduiding in het eerste lid, de aanvoegende

---

¹ Zie: Van den Bergh & Broekman (1979) over de rechtstaal vanuit het belang van de jurist, Renkema (1981) die ambtelijke taal vergelijkt met een corpus standaard Nederlands en Bax (1986) die schrijft over de geslotenheid van het recht, waarbij de rechtstaal als autonoom wordt beschouwd.

wijs, extrapositie, de absolute participiumconstructie, de accusativus cum infinitivo, de weglating van het lidwoord en de weglating van de persoonsvorm. Uit het onderzoek blijkt dat er een stijging is waar te nemen van het gebruik van archaïsmen, de aanvoegende wijs en de accusativus cum infinitivo in de vonnissen in 1974 en 1975 ten opzichte van 1914 en 1915. Voor de andere taalkenmerken is in de vonnissen in 1974 en 1975 een daling waargenomen ten opzichte van 1914 en 1915. De weglating van het lidwoord was in 1974 en 1975 aanzienlijk minder dan in 1914 en 1915. De absolute participiumconstructie werd in 1974 en 1975 minder gebruikt dan in 1914 en 1915.

Tabel 1. *Het voorkomen van de Absolute Participiumconstructie en Het Weglaten van het Lidwoord in Vonnissen in absolute aantallen uitgesplitst per Meetpunt (N=aantal vonnissen per meetpunt)*

Meetpunt	Constructie	
	Absolute participiumconstructie	Weglaten van het lidwoord
1914-1915 (N=34)	17	11
1974-1975 (N=37)	11	1

In tabel 1 zijn de resultaten van Reinsma & Reinsma (1976) te zien. De resultaten van Reinsma & Reinsma (1976) bestaan echter uit absolute aantallen en zijn niet statistisch getoetst, waardoor de getrokken conclusies wellicht niet juist zijn. In mijn onderzoek heb ik net als Reinsma & Reinsma (1976) het gebruik van de absolute participiumconstructie en het weglaten van het lidwoord (kale zelfstandig naamwoorden) onderzocht in vonnissen in uiteenliggende jaren. Het onderzoek van Reinsma & Reinsma (1976) vormt dus het startpunt voor mijn eigen onderzoek.

De taal van de rechter wordt door Hofhuis (1988) beschreven in ‘Meesterlijke taal’. Lexicale kenmerken van de rechtstaal als archaïsmen, polyseme woorden en vreemde woorden staan centraal in dit onderzoek. Hierbij merkt hij op dat de rechtstaal niet snel verandert (Hofhuis, 1988, p. 61). Een verklaring die Hofhuis (1988) hiervoor geeft is dat er jarenlang dezelfde modellen worden gehanteerd voor vonnissen (Hofhuis, 1988, p. 61). Het is gebruikelijk dat een rechter die voor het eerst een vonnis schrijft in een bepaald soort zaak een model gebruikt dat jaren oud is (Hofhuis, 1988). Dit benoemt Hofhuis als een factor

waardoor in de taal van de rechter weinig variatie is te zien door de jaren heen. Dit is taalwetenschappelijk relevant, omdat het gebruik van dezelfde modellen over een langere tijdsperiode een verklaring kan zijn voor het voorkomen van variatie en verandering van de rechtstaal.

De rechtstaal is voor leken niet altijd leesbaar (van Ginneken, 1914; Reinsma & Reinsma, 1976; van den Bergh & Broekman, 1979; Hofhuis, 1988; Eindrapport Promis, 2005). Er is daarom al lang veel kritiek op de rechtstaal. Nolta (1997) geeft naar aanleiding van alle kritiek een aantal richtlijnen om de leesbaarheid van vonnissen te vergroten. Deze richtlijnen gaan over de innerlijke en uiterlijke structuur van de tekst, vorm van de tekst, lengte van zinnen, de opmaak, voorkennis en zinsconstructie. Het doel is om het taalgebruik in schriftelijke vonnissen beter te laten aansluiten op het taalgebruik van leken. De toegankelijkheid van vonnissen, die herschreven zijn volgens de richtlijnen, blijkt voor leken aanzienlijk hoger te zijn (Nolta, 1997). De kritiek van juristen is echter dat de juridische adequaatheid van de tekst op sommige gebieden verloren gaat.

2.2 Kenmerken van de rechtstaal

De rechtstaal is een register dat meerdere malen is onderzocht en verschilt volgens de meeste auteurs op een aantal terminologische, semantische en tekststructurele aspecten van de standaardtaal (Van Ginneken, 1914; Reinsma&Reinsma, 1976; Van den Bergh&Broekman, 1979; Hofhuis, 1988; Gerits, 1999). Een aantal punten waarop het register van de rechtstaal verschilt van de standaardtaal licht ik uitgebreider toe aan de hand van een passage uit een vonnis.²

“De rechtbank overweegt het volgende. De omstandigheid dat verdachte het delict heeft gepleegd ten aanzien van haar moeder is een bijzondere omstandigheid voor de bepaling van de strafbaarheid en levert een gekwalificeerd delict op. Deze strafverzwarende omstandigheid moet naar het oordeel van de rechtbank worden betrokken bij de vraag welke verjaringstermijn op het strafbare feit van toepassing is, nu de ratio van de verjaringstermijnen is dat naarmate de feiten ernstiger zijn, hetgeen mede tot uitdrukking komt in de kwalificatie en de op te leggen maximale straf, de verjaringstermijn langer is. Dit betekent dat, nu voor onderhavig misdrijf een gevangenisstraf van maximaal 4 jaren kan worden opgelegd, de verjaringstermijn 12 jaar bedraagt. Op 6 juli 2006 is het bevel voorlopige hechtenis aangevuld met de onderhavige verdenking. Om die reden acht de rechtbank het openbaar ministerie dan ook ontvankelijk in haar strafvervolging voor het onder 3 subsidiair tenlastegelegde voor wat betreft de periode 6 juli 1994 tot en met december 1996 en niet-ontvankelijk voor wat betreft het tenlastegelegde tijdsbestek vóór 6 juli 1994. Het verweer van de raadvrouw dient derhalve te worden verworpen.”

Een eerste kenmerk van de rechtstaal is archaïsch taalgebruik. Voorbeelden hiervan in de bovenstaande passage zijn *onderhavig misdrijf* en *dient derhalve te worden verworpen*. In de

² van Eerde, Agema en Gerding, rechtbank Groningen, 4 januari 2007.

standaardtaal is deze woordkeus niet meer gebruikelijk en zou gesproken worden over *dit misdrijf* en *dient om die reden te worden verworpen*. Volgens Hofhuis (1988) zijn deze woorden in zekere zin ‘handig’, ‘omdat ze beknopt aanduiden wat anders misschien met meer woorden moet worden gezegd’ (Hofhuis, 1988, p. 61).

Een ander kenmerk van de rechtstaal is dat er veel termen gebruikt worden, die niet in de standaardtaal voorkomen. Aan de leek zullen veel van deze termen moeten worden uitgelegd, wil de essentie van het besprokene kunnen doordringen. Een voorbeeld hiervan is de term *voorlopige hechtenis*.³

Een volgend kenmerk van de rechtstaal is polysemie, wat betekent dat eenzelfde woord verschillende betekenissen kent. Dit woord is dan polysemantisch. Sommige woorden in de rechtstaal hebben een geheel andere betekenis dan in de standaardtaal. Een voorbeeld hiervan is *de ratio*. In de standaardtaal betekent dit ‘verstand’, maar in de rechtstaal wordt hier ‘het motief, de beweegreden’ mee bedoeld.

Daarnaast zijn vaste juridische uitdrukkingen een kenmerk van de rechtstaal. Deze uitdrukkingen zijn standaard en worden in veel vonnissen op dezelfde plaatsen gebruikt. Een voorbeeld hiervan in de bovenstaande passage is *de rechtbank overweegt het volgende en het verweer van de raadvrouw dient derhalve te worden verworpen*.

Een ander kenmerk is de overprecisie in teksten. Om misvattingen voor de lezer te voorkomen zijn formuleringen van tijd, plaats of gebeuren uiterst precies weergegeven. Een voorbeeld hiervan in deze passage is *voor wat betreft de periode 6 juli 1994 tot en met december 1996 en niet-ontvankelijk voor wat betreft het tenlastegelegde tijdsbestek vóór 6 juli 1994*.

Een kenmerk dat niet in deze passage voorkomt is het gebruik van Latijnse termen en uitdrukkingen. Voorbeelden hiervan zijn de woorden *in casu* en *a priori*. De absolute participiumconstructie is een voorbeeld van een constructie die uit het Latijn is overgenomen en kenmerkend is voor de rechtstaal. Deze constructie komt niet voor in de bovenstaande passage, maar voorbeelden hiervan zijn *daarvanuitgaande dat* en *in aanmerking nemende dat*. Het gebruik van de absolute participiumconstructie zal onderdeel zijn van mijn onderzoek, omdat deze constructie de leesbaarheid van een vonnis niet verhoogt (Reinsma & Reinsma, 1976; Gerits, 1999).

Een volgend kenmerk van de rechtstaal is het gebruik van de passieve vorm. Een voorbeeld hiervan is *het verweer van de raadvrouw dient derhalve te worden verworpen*.

---

³ Met *voorlopige hechtenis* wordt vrijheidsbeneming bedoeld die het gevolg is van een bevel bewaring, gevangenneming of gevangenhouding. Dit wordt opgelegd als bijvoorbeeld geveesd wordt dat de verdachte zal vluchten (Lyceaus, 2016).

Een ander kenmerk is de tangconstructie. In deze constructie staan bij elkaar horende zinsdelen niet naast elkaar in de zin. Tussen deze zinsdelen zijn bepalingen geplaatst, waardoor het zinsverband uit het oog kan worden verloren. Een voorbeeld hiervan komt niet voor in de bovenstaande passage. Een voorbeeld uit een ander vonnis is *Gelet met name op de ernst en de aard van de stoornis van verdachte, beschreven in het rapport van het PBC, en de door de deskundigen noodzakelijk geachte behandeling daarvan, daarbij in aanmerking nemend de te verwachten lange duur van de TBS, acht de rechtbank, hoe ernstig het onder 1 bewezen geachte misdrijf ook is, geen termen aanwezig om de aanvang van de TBS op een ander tijdstip te doen plaatsvinden dan het in artikel 42 lid 1 Penitentiaire Maatregel genoemde*.⁴ De tang in deze zin zijn de zinsdelen ‘*Gelet met name op de ernst en de aard van de stoornis van verdachte en de door de deskundigen noodzakelijk geachte behandeling daarvan acht de rechtbank geen termen aanwezig om de aanvang van de TBS op een ander tijdstip te doen plaatsvinden dan het in artikel 42 lid 1 Penitentiaire Maatregel genoemde*’. Een volgend kenmerk is het gebruik van kale zelfstandig naamwoorden. In de standaardtaal komen eveneens kale zelfstandig naamwoorden voor, maar in de rechtstaal worden daarbij ook kale zelfstandig naamwoorden gebruikt, die in de standaardtaal als zelfstandig naamwoord met lidwoord voorkomen. Kale zelfstandig naamwoorden worden in de rechtstaal veelal gebruikt als partijen worden aangeduid. Voorbeelden hiervan in de bovenstaande passage zijn *verdachte* en *onderhavig misdrijf*. In de standaardtaal mogen deze zelfstandig naamwoorden in deze context niet zonder lidwoord voorkomen. Er zou in de standaardtaal gesproken moeten worden van ‘de’ *verdachte* en ‘het’ *onderhavig misdrijf*. In de rechtstaal komt het gebruik van deze soort kale zelfstandig naamwoorden veel voor. De betekenis van deze kale zelfstandig naamwoorden in de rechtstaal wijkt echter niet af van de betekenis van deze zelfstandig naamwoorden met lidwoord in de standaardtaal. Het gebruik van kale zelfstandig naamwoorden in de rechtstaal, die in de standaardtaal met lidwoord voorkomen, zal aan bod komen in mijn onderzoek.

Het weglaten van de persoonsvorm in voltooid deelwoorzinnen is een laatste kenmerk van de rechtstaal. Als de persoonsvorm wordt weggelaten in een voltooid deelwoorzin in de begrip van een tekst wordt verlaagd (Douma, 1960; Gibson, 1998). In de passage zijn hiervan geen voorbeelden aan te wijzen. Een voorbeeld van Reinsma & Reinsma (1976, p. 864) is: ‘De rechtbank heeft bij haar vonnis *waarvan beroep*, de vordering afgewezen; welke, *gelijk heroverwogen*, het meergenoemde art. op het oog heeft’. Deze zin zou er met persoonsvorm als volgt uit zien: ‘De rechtbank heeft bij haar vonnis *waarvan beroep is gedaan*, de

---

⁴ Van Leeuwen, Etman en Kessels, rechtbank Maastricht, 14 november 2007.

vordering afgewezen; welke, *gelijk is heroverwogen*, het meergenoemde art. op het oog heeft’.

2.3 PROMIS en de strafrechtelijke motivering

In 2008 heeft men de kritiek op de leesbaarheid van het vonnis opgepakt. Er werd toen een nieuwe manier van motiveren in de landelijke gerechten ingevoerd onder de naam PROMIS. Dit project licht ik toe in dit hoofdstuk.

In artikel 121a. van de Grondwet is bepaald dat vonnissen de gronden inhouden waarop zij berusten. Voor het strafrecht is er nog een artikel dat dit herhaalt, namelijk artikel 359 van het Wetboek van Strafrecht. De beslissing van de rechter moet dus volgens de wet worden toegelicht, wat in een vonnis ook wel de motivering wordt genoemd.

De motivering van het vonnis is in twee stukken op te delen, namelijk de motivering van de bewijslast en de motivering van sanctionering. De overtuiging van de rechter moet berusten op de wettige bewijsmiddelen die worden aangedragen in de zaak. De zogenaamde bewijsverklaring moet kunnen verantwoorden of een feit bewezen is verklaard. De rechter hoeft niet te motiveren in het vonnis hoe deze overtuiging tot stand is gekomen, enkel waarop de straf is gegrond in geval van strafoplegging (Hofhuis, 1988; Brouns, 1991). De motiveringen van rechters zijn in praktijk vaak beknopte, standaardmotiveringen, zoals: ‘gezien de persoon van de dader en de ernst van het feit’ (Brouns, 1991). Dit komt doordat de nadruk van het vonnis ligt op efficiëntie. De verstaanbaarheid van het vonnis voor de betrokkenen en de samenleving heeft voor de strafrechter niet de hoogste prioriteit (Van de Bunt & Mevis, 2004). Volgens Crombag motiveren rechters slecht en nemen zij het minimaal nodige aan bewijsmiddelen zo beknopt mogelijk op in het vonnis (Crombag, 2007, p. 11-12). Hiervoor hebben rechters wellicht een andere reden, namelijk dat ‘het opnemen van te veel aan inhoud fataal kan zijn voor een goede motivering’ (Brouns, 1991, p. 164). Uit het vonnis zelf valt niet op te maken waarom de rechter het ene verhaal wel gelooft en het andere verhaal niet. Dit wordt vaak niet gemotiveerd in het vonnis. De motivering die er wel is, geeft weinig inzicht in het besluit dat genomen wordt door de rechter.

PROMIS is een reactie vanuit de rechtspraak op de ontevredenheid die er heerst bij de verdachten, het slachtoffer, de samenleving en de rechter over de motivering van een strafrechtelijk vonnis. Het eerste project motiveringsverbetering in strafvonnissen vindt plaats in 2004 en 2005. De doelstelling van het project is om een methode te ontwikkelen waarbij de

motivering van strafvonnissen kan worden verbeterd, zonder dat dit gepaard gaat met veel extra werk.

Hierbij is gestreefd om de communicatie tussen de rechter en de verdachten, slachtoffers, ketenpartners, rechtbankverslaggevers en de samenleving in het geheel te verbeteren door de leesbaarheid van het vonnis te verhogen. Deze kwaliteitsverbetering zou bereikt moeten worden zonder extra inzet van mensen en middelen. De motivering van bewijs – en strafbeslissingen moesten op uniforme wijze worden vormgegeven volgens de richtlijnen in het model B&S (Bewijs & Strafmotivering). Deze motiveringsvereisten moesten gezien worden als aanvulling op de wettelijke en jurisprudentieel gestelde eisen en meer inzicht geven in de gedachtegang van de rechter. Het model B&S bevat een aantal punten die in de bewijs- en strafmotivering aanwezig dienen te zijn, zoals de wettelijke en jurisprudentiële motiveringsverplichtingen, de motivering van de bewezenverklaring, nadere toelichtingen van beslissingen van de procespartijen, de conclusies van deze overwegingen en de aanduiding van de bewijsmiddelen. Dit model bevat echter geen specifieke aanwijzingen het taalgebruik van de rechter in zijn strafmotivering en geeft evenmin tekstvoorstellen voor een leesbaar vonnis. Het model schrijft enkel voor dat de wettelijke en jurisprudentiële motiveringsverplichtingen, de motivering van de bewezenverklaring, nadere toelichtingen van beslissingen van de procespartijen, de conclusies van deze overwegingen en de aanduiding van de bewijsmiddelen leesbaar moet zijn. Het model B&S is in appendix 1 opgenomen. De conclusie van dit eerste project motiveringsverbetering in strafvonnissen is dat er een verbetering van de motivering in strafvonnissen te ontdekken is, doordat de motivering uitgebreider is. Deze verbetering is echter niet mogelijk zonder een extra inzet van mensen en middelen (Eindrapport pilot PROMIS, 2005). Naar aanleiding van deze resultaten komt er een vervolproject in 2006, waarin de nadruk ligt op de verwachte werkdruk die de invoering van PROMIS met zich brengt.

Een verschil met het eerste project motivatieverbetering in strafvonnissen is dat er een nieuw B&S model wordt geïntroduceerd. Dit nieuwe B&S model is bedoeld als standaard voor de bewijs- en strafmotivering. In dit nieuwe model wordt er uitvoeriger ingegaan op de strafmotivering, doordat de impact van het feit en de persoonlijke omstandigheden van de dader uitgebreider worden toegelicht. Het B&S model van PROMIS II is opgenomen in appendix 2.

Zowel de betrokken gerechten als de toetsingscommissie oordeelden positief over de werkwijze van PROMIS. Rechters oordeelden dat hun motivering volgens de PROMIS-werkwijze een kwaliteitsverbetering van hun beslissing ten gevolge had (Eindrapport

PROMIS II, 2007, p. 28). Daarnaast oordeelden betrokkenen bij het proces dat rechterlijke beslissingen met de PROMIS-werkwijze een stuk inzichtelijker zijn geworden (Eindrapport PROMIS II, 2007, p. 28). De toetsingscommissie oordeelde dat PROMIS II ten opzichte van PROMIS I leidt tot inzichtelijker uitspraken en beter past binnen het systeem van de wet, omdat de motivering van het vonnis uitgebreider wordt toegelicht. Op basis hiervan is PROMIS vanaf 2008 ingevoerd in alle gerechten in Nederland.

2.4 Het construct leesbaarheid

Om het register van de rechtstaal leesbaarder te maken is vanaf 2008 de PROMIS-werkwijze ingevoerd in alle gerechten in Nederland. De leesbaarheid van een tekst kan op vele manieren gedefinieerd en getoetst worden. Het geven van een sluitende definitie van leesbaarheid is moeilijk. In dit onderzoek werk ik met de definitie van DuBay (2004), die zegt dat leesbaarheid een concept is dat uitdrukt dat sommige teksten makkelijker te lezen zijn dan andere teksten (DuBay, 2004, p. 3). Richtlijnen die Dubay (2004) hierbij geeft zijn onder andere het vermijden van jargon, het gebruik van korte, grammaticale, simpele zinnen en het gebruik van gangbare woorden (Dubay, 2004). Niettemin moet men oppassen voor het trekken van een oorzakelijk verband tussen deze richtlijnen en de leesbaarheid van een tekst (Jansen & Lentz, 2008).

Leesbaarheid kan op verschillende manieren gemeten worden, namelijk met de gemiddelde woordlengte in syllaben, de gemiddelde zinslengte in woorden en het aantal unieke woorden afgezet tegen het totaal aantal woorden (Van Oosten e.a., 2010). Het gebruik van zeldzame, ongebruikelijke woorden, zoals in de rechtstaal voorkomt, kan het lezen van een tekst voor een bepaald publiek belemmeren (Collins-Thompson & Callan, 2004; Schwarm & Ostendorf, 2005). Opbouw van een tekst en de samenhang in een tekst zijn andere factoren die de leesbaarheid van een tekst beïnvloeden (Pitler & Nenkova, 2008). Bovendien spelen factoren als interesse van de lezer, inhoud en de opmaak van de tekst ook mee als het gaat om de leesbaarheid van een tekst (Douma, 1960). De zinsstructuur is volgens Douma de belangrijkste factor die van invloed is op de leesbaarheid van een tekst (Douma, 1960, p. 14).

De leesbaarheid van een tekst heeft grote invloed op het begrijpen en waarderen van een tekst. Vooral structuurkenmerken van een tekst spelen hierbij volgens Van Dooren, Van den Bergh & Evers-Vermeul een belangrijke rol (Van Dooren, Van den Bergh & Evers-Vermeul, 2012, p. 31). Lezers maken in hun hoofd tijdens het lezen een bepaalde voorstelling in hun hoofd van de tekst: de tekstrepresentatie. Lezers komen tot de meest optimale en

samenhangende tekstrepresentatie als zij de gelezen informatie kunnen integreren met eigen kennis, wereldkennis en context; dan wordt de gelezen informatie daadwerkelijk begrepen en onthouden (van Dooren, van den Bergh & Evers-Vermeul, 2012). Om een samenhangende tekstrepresentatie te vormen zijn lezers afhankelijk van structuurkenmerken van een tekst. Structuurkenmerken van een tekst zijn cruciaal voor de vorming van de tekstrepresentatie, de leesbaarheid van een tekst en het tekstbegrip (van Dooren, van den Bergh & Evers-Vermeul, 2012).

Gibson (1998) deed onderzoek naar de invloed van syntactische complexiteit op het begrip van een tekst. Dit deed hij aan de hand van de tijd die proefpersonen nodig hadden voor zinsverwerking. Hieruit bleek dat men meer tijd nodig had om complexe bijzinnen, complex ingebedde zinnen, lange zinnen, ambigue zinnen en onverwachte constructies te lezen en te begrijpen dan syntactisch niet-complexe zinnen. Zijn conclusie was dat syntactisch complexe teksten het tekstbegrip verlagen (Gibson, 1998, p. 68).

Voorbeelden van syntactische complexiteit in de rechtstaal is het gebruik van de absolute participiumconstructie en het gebruik van kale zelfstandig naamwoorden. Dit zijn onverwachte constructies voor de leek, waardoor het vormen van een samenhangende tekstrepresentatie wordt belemmerd, de leesbaarheid van de rechtstaal wordt verlaagd en het daarmee samenhangende tekstbegrip. Uit het onderzoek van Gibson (1998) blijkt dat juist syntactische complexiteit het begrip van een tekst verlaagt. Het is daarom nuttig syntactische kenmerken van de rechtstaal als de absolute participiumconstructie en het gebruik van kale zelfstandig naamwoorden te onderzoeken.

2.5 Kenmerken van de rechtstaal in de standaardtaal

Het gebruik van de absolute participiumconstructie en het gebruik van kale zelfstandig naamwoorden mogen door onderzoekers dan wel aangeduid worden als kenmerkend voor de rechtstaal, maar deze verschijnselen zijn ook aanwezig in het standaard Nederlands. In dit hoofdstuk beschrijf ik per kenmerk het voorkomen en het gebruik in het standaard Nederlands.

2.5.1 De absolute participiumconstructie

De absolute participiumconstructie is een constructie die aan het Latijn ontleend is en voornamelijk voorkomt in formele schrijftaal. Deze constructies kunnen in hedendaags taalgebruik vervangen worden door bijzinnen (Neon Nederlands, 2012). Kenmerkend voor een absolute participiumconstructie is dat het subject niet hetzelfde is als het subject van de

hoofdzin en de zin waarin het gebruikt wordt, geen persoonsvorm heeft (van der Wal, 1992). Een voorbeeld hiervan is de zin: *Al het koren op zijnde, werd het beestenvoer het eten voor mensen* (Neon Nederlands, 2012).

De absolute participiumconstructie kan gebruikt worden voor verschillende doeleinden. De constructie kan een tijdsaanduiding zijn in de zin: *Na de gebeurtenis hieraan voorafgaande, werd Jan veroordeeld tot tien jaar gevangenisstraf*. Daarnaast kan de absolute participiumconstructie een toestand aangeven: *Met al de dieren stervende in een hoek, werd de ruimte leeg gemaakt*. Ook kan de constructie een manier van doen weergeven: *Alle feiten overziende, overweegt hij om toe te geven*. Tenslotte kan het absolute participium een oorzaak uitdrukken: *De sprong wagende, beseft hij dat dit zijn dood was*, of een doel uitdrukken: *Informatie verstreckende aan de politie, wilde hij meewerken aan het onderzoek* (Collaway, 1889; Stump, 1985).

2.5.2 Kale zelfstandig naamwoorden

Kale zelfstandig naamwoorden zijn zelfstandig naamwoorden, waaraan geen lidwoord vooraf gaat (Swart et al., 2005; Swart & Zwarts, 2007). De functie van een lidwoord is het specificeren van het zelfstandig naamwoord waaraan het vooraf gaat (Broekhuis et al, 2012). Kale zelfstandig naamwoorden hebben in tegenstelling tot zelfstandig naamwoorden, waar wel een lidwoord aan vooraf gaat geen specifieke referentie (Broekhuis et al, 2012). Het verschil tussen een zelfstandig naamwoord met een lidwoord en een kaal zelfstandig naamwoord is dat de betekenis van een zelfstandig naamwoord met een lidwoord specifieker is dan de betekenis van een kaal zelfstandig naamwoord (Broekhuis et al, 2012; ANS, 2002). *De man van Maria is docent* betekent dat Maria is getrouwd met iemand, waarvan zijn functie het lesgeven is. *De man van Maria is de docent* betekent dat iedereen weet over welke persoon in dit verband gesproken wordt en is dus specifieker dan wanneer er geen lidwoord vooraf gaat aan *docent*.

Kale zelfstandig naamwoorden kunnen opgedeeld worden in verschillende categorieën (Swart et al., 2005; Swart & Zwarts, 2007; Broekhuis et al, 2012; ANS, 2002):

1. Namen

Een naam is een zelfstandig naamwoord en altijd een kaal zelfstandig naamwoord als het lidwoord geen onderdeel is van de naam (Broekhuis et al, 2012). Namen hebben een altijd een specifieke referentie, waardoor de toevoeging van een lidwoord overbodig en onmogelijk is (Broekhuis et al, 2012; ANS; 2002). Voorbeelden hiervan zijn:

‘*Lian* schrijft haar scriptie’

‘*Marseille* is een aardige stad’

2. Kale meervouden

Dit zijn zelfstandig naamwoorden die verwijzen naar meerdere plaatsen, personen, dieren of voorwerpen. Voorbeelden hiervan zijn:

‘Er rennen *honden* door de tuin’

‘Ik heb *appels* gekocht in de supermarkt’

3. Kale enkelvoud

Deze kale zelfstandig naamwoorden verwijzen naar een functie, eigenschap, locatie of een voorwerp. Daarnaast worden kale zelfstandig naamwoorden gebruikt bij collocatie, reduplicatie of incorporatie.

3.1 Locatie

‘*Jan* is op kantoor’

‘*Piet* gaat naar huis’

3.2 Collocatie

Dit zijn vaak idiomatische uitdrukkingen, waar geen lidwoord aan vooraf gaat.

‘*Ik eet graag met mes en vork*’

‘*Moeder en dochter gingen op pad*’

3.3 Functie/eigenschap

‘*Hij* is docent’

‘*Mirjam* is joods’

3.4 Reduplicatie

‘*Student na student geloofde de hoogleraar*’

‘*Tree na tree ging hij de trap op*’

3.5 Incorporatie

‘*Violen spelen is mijn hobby*’

‘*Piano spelen daarentegen is ook erg fijn*’

Hiernaast zijn vocatieven, adjuncten, titels en exclamatieven ook voorbeelden van de kale zelfstandig naamwoorden (Swart et al, 2005, Broekhuis et al, 2012).

Hetgeen waaraan gerefereerd wordt met een kaal enkelvoud en een kaal meervoud hoeft niet verder gespecificeerd te worden. De zelfstandig naamwoorden zelf geven al voldoende informatie in deze context.

Dit zijn voorbeelden van kale zelfstandig naamwoorden in de standaardtaal. Kale zelfstandig naamwoorden in de rechtstaal, die in de standaardtaal als zelfstandig naamwoorden met lidwoord voorkomen, zullen onderdeel zijn van mijn onderzoek.

2.6 Verwachtingen

Uit het eindrapport van PROMIS II blijkt dat de leesbaarheid van en het inzicht in de motivering vonnissen na de invoering van de PROMIS-werkwijze verhoogd is (Eindrapport PROMIS II, 2007). Hoewel het model B&S geen specifieke taaladviezen geeft om de leesbaarheid van het vonnis te verhogen, verwacht ik dat rechters minder gebruik zullen maken van rechtstaalkenmerken als het gebruik van de absolute participiumconstructie en het gebruik van kale zelfstandig naamwoorden. Ik verwacht dat rechters zich bewust zijn van hun taalgebruik als ze door de PROMIS-werkwijze gewezen worden op het schrijven van een leesbare motivering en hierdoor ook hun taalgebruik afstemmen op de leek. Dit onderzoek ik door na te gaan of er verschil is in het gebruik van de absolute participiumconstructie voor de invoering van de PROMIS-werkwijze en na de invoering van de PROMIS-werkwijze en of er een verschil is in de frequentie van het gebruik van kale zelfstandig naamwoorden voor de invoering van de PROMIS-werkwijze en na de invoering van de PROMIS-werkwijze. Ik verwacht dat het gebruik van de **absolute participiumconstructie** in een vonnis tussen 1994 en 2007 min of meer gelijk zal zijn, maar in 2014 afgenomen zal zijn ten opzichte van 1994 en 2007. Reinsma en Reinsma (1976) vergelijken het gebruik van de absolute participiumconstructie in jurisprudentie van 1914 en 1915 en 1974 en 1975. Hierin vinden zij een klein verschil tussen de meetpunten. Daarom verwacht ik dat in 2007 ten opzichte van 1994 op dit punt niet veel verandering gekomen is, omdat de rechtstaal een taalvariant is die op natuurlijke wijze langzaam verandert (Dlouha-Knap, 2012).

In 2014 worden in principe alle strafvonnissen volgens de PROMIS-werkwijze opgesteld, waarmee een begrijpelijker motivering volgens het B&S model de standaard is in een vonnis. Ik verwacht daarom dat het gebruik van de absolute participiumconstructie in een vonnis in 2014 afgenomen zal zijn ten opzichte van 1994 en 2007, omdat deze constructie als archaïsch wordt gezien (Reinsma&Reinsma, 1976; Gerits, 1999).

Ik verwacht het aantal keer dat **kale zelfstandig naamwoorden** worden gebruikt waar deze in de standaardtaal met lidwoord voorkomen, in 1994 hoger zal zijn dan in 2007. Ik verwacht daarbij dat het lidwoord het meest zal worden weggelaten bij woorden als ‘gedaagde’, ‘eiser’ en ‘beklaagde’. In het onderzoek van Reinsma & Reinsma (1976) wordt

het lidwoord in 1914 en 1915 namelijk vaker weggelaten bij woorden als ‘gedaagde’, ‘eiser’ en ‘beklaagde’ dan in 1974 en 1975. Ik verwacht dat in 2014 minder lidwoorden worden weggelaten ten opzichte van 1994 en 2007, omdat ik denk dat het gebruik van een kaal zelfstandig naamwoord de leesbaarheid van een vonnis en het tekstbegrip verlaagt.

3. METHODE

3.1 Methode van onderzoek

In dit onderzoek vergelijk ik de motivering en het dictum van moordzaken uit 1994, 2007 en 2014 op het gebruik van de absolute participiumconstructie en het gebruik van kale zelfstandig naamwoorden.

Ik heb gekozen voor deze syntactische complexe kenmerken van de rechtstaal, omdat uit het onderzoek van Gibson (1998) blijkt dat juist syntactische complexiteit het begrip en de leesbaarheid van een tekst verlaagt (Gibson, 1998). Met PROMIS wordt gepoogd de leesbaarheid van een tekst te verhogen. Het is daarom interessant is om te analyseren in hoeverre deze syntactische kenmerken voorkomen na de invoer van PROMIS.

Per meetpunt tel ik met behulp van het online concordantieprogramma Text STAT het voorkomen van de absolute participiumconstructie per motivering en dictum van een vonnis en het aantal gebruikte kale zelfstandig naamwoorden per motivering en dictum in een vonnis.⁵ Ik tel kale zelfstandig naamwoorden per motivering en dictum in een vonnis die in de standaardtaal met lidwoord voorkomen. Vervolgens bereken ik het percentage absolute participiumconstructies ten opzichte van het totaal aantal werkwoorden per motivering en dictum. Ik bereken het percentage van kale zelfstandig naamwoorden ten opzichte van het totaal aantal zelfstandig naamwoorden per motivering en dictum.

Een absolute participiumconstructie is afwijkend ten opzichte van een gewone zin, omdat de vorm van het werkwoord anders is. Dit is dan ook de reden waarom ik het voorkomen van deze constructie afzet tegen het totaal aantal werkwoorden in de vonnissen. Een lidwoord komt veelal voor een zelfstandig naamwoord, waardoor ik de kale zelfstandig naamwoorden afzet tegen het totaal aantal zelfstandig naamwoorden in de vonnissen.

Hiernaast categoriseer ik de absolute participia en de kale zelfstandig naamwoorden in de vonnissen. Per categorie bereken ik de percentages ten opzicht van het totaal aantal voorkomende constructies. Op deze manier is te zien of er in het gebruik van de absolute

---

⁵ Text STAT is een online concordantieprogramma, ontwikkeld door Mathias Hünning. Met Text STAT kunnen op eenvoudige teksten ingelezen worden, waarvan concordanties, woordfrequenties, woordvormen, citaten en context gegeven worden van de woorden in de teksten. Andere onderzoekers die met dit programma werkten zijn Bennett (2010), Benini (2010) en Krajka (2007). Text STAT is te vinden op <http://neon.niederlandistik.fu-berlin.de/en/textstat/>

participiumconstructie en het gebruik van kale zelfstandig naamwoorden een verschil is tussen de drie meetpunten.

3.1.1. Data-analyse

Met behulp van het statistisch analyse programma SPSS vergelijk ik de drie meetpunten met elkaar op de twee getelde kenmerken.⁶ Ik bereken gemiddelden en ga op basis hiervan na of er een significant verschil is tussen vonnissen uit 1994, 2007 en 2014.

In dit onderzoek vergelijk ik data van meerdere jaartallen, waardoor ik een eenweg ANOVA in SPSS heb uitgevoerd. Met deze toets wordt gekeken of er een significant verschil is tussen deze drie gemiddelden ($p < 0.05$). Na deze eenweg ANOVA heb ik een posthoc-toets uitgevoerd, waarmee gekeken wordt welke gemiddelden significant verschillen. In de groep van de absolute participiumconstructie was er geen sprake van homogeniteit van de varianties, waardoor de eenweg ANOVA niet mocht worden uitgevoerd. Om deze reden heb ik de Kruskal Wallistest uitgevoerd, die de data rangschikt en op basis van de rangscores toetst of de groepen significant van elkaar verschillen.

3.2 Corpus

Per meetpunt heb ik een corpus aangelegd van vijftien vonnissen, waarin moordzaken worden behandeld. In dit onderzoek analyseer ik moordzaken, omdat voor de behandeling van moordzaken relatief veel tijd wordt uitgetrokken. Hierdoor verwacht ik dat in moordzaken meer aandacht wordt besteed aan de formulering van het vonnis dan in andere zaken en rechters in dit soort belangrijke en langlopende zaken uiterst precies zullen formuleren. Door enkel moordzaken te analyseren, houd ik de variabele van het soort strafzaak gelijk. Hierdoor voorkom ik te kijken naar variabelen, die veroorzaakt worden door de aard van de strafzaak. Daarnaast bekijk ik meerdere zaken om te voorkomen dat ik het idiolect van een persoon analyseer. Dit is relevant, omdat de taalvariant van één rechter niet representatief is voor de gehele rechtstaal op één meetpunt.

Als eerste meetpunt heb ik 1994 genomen. Vonnissen uit 1994 waren de oudste vonnissen die ik nog kon inzien in de rechtbank. De vonnissen uit 1994 zijn allen afkomstig uit de rechtbank Rotterdam. Andere rechtbanken wilden geen inzage geven in hun vonnissenarchief. In 2008 is de PROMIS-werkwijze ingevoerd. Daarom heb ik 2007 als tweede meetpunt genomen. Tot

---

⁶ IBM SPSS Statistics is een softwareprogramma, waarmee statische toetsen kunnen worden uitgevoerd. Daarnaast kunnen op eenvoudige wijze descriptieve statistieken, bivariate statistieken, lineaire regressies en grafieken worden opgevraagd. Het programma is van oorsprong ontwikkeld voor de sociale wetenschappen. SPSS is te downloaden op <http://www-01.ibm.com/software/analytics/spss/>

2007 kan er nog een natuurlijke verandering opgetreden zijn in de syntaxis van de rechtstaal in moordzaken ten opzichte van 1994. De vonnissen uit 2007 heb ik gevonden op www.rechtspraak.nl en zijn afkomstig uit de rechtbank Groningen, de rechtbank Zwolle-Lelystad, de rechtbank 's-Hertogenbosch, de rechtbank Rotterdam, de rechtbank Dordrecht, de rechtbank Alkmaar, de rechtbank Arnhem, de rechtbank Breda, de rechtbank Almelo, de rechtbank Maastricht en de rechtbank Amsterdam. Als derde meetpunt heb ik 2014 genomen. Toen ik mijn corpus aanlegde in 2015 waren dit de meest recente PROMIS-vonnissen die te verkrijgen waren. De vonnissen uit 2014 heb ik gevonden op www.rechtspraak.nl en zijn afkomstig uit de rechtbank Rotterdam, de rechtbank Arnhem, de rechtbank Roermond, de rechtbank Utrecht, de rechtbank Zutphen, de rechtbank Maastricht, de rechtbank Oost-Brabant, de rechtbank Leeuwarden en de rechtbank Amsterdam.

In tabel 2 is een overzicht weergegeven van de gebruikte vonnissen per meetpunt. De tabel geeft een indruk van de omvang van het onderzoeksmateriaal. Het gemiddeld aantal woorden van een vonnis neemt in de periode 1994-2014 toe. In alle vonnissen hebben drie rechters het vonnis ondertekend.

Tabel 2. *Overzicht van de gebruikte vonnissen per meetpunt, uitgesplitst naar parketnummer, rechtszaak, rechters, jaartal, aantal woorden/vonnis, aantal woorden/motivering en het aantal woorden/dictum.*

Parket nummer	Rechtszaak	Rechters	Jaartal	Aantal wrd/vonnis	Aantal wrd/motivering	Aantal wrd/dictum
10.06056 79-93	Poging tot doodslag	Mr. Buchner, mrs. De Gruijl-van Benthem en mrs. Stolk	1994	1078	612	252
10.06001 18	Poging tot doodslag	Mr. Buchner, mrs. De Gruijl-van Benthem en mrs. Schmitz	1994	1436	642	132
10.06069 3	Poging tot doodslag, wapenbezit,	Mr. Nunnikhoven, mrs. De Gruijl-	1994	1662	1337	180

	wederspanningheid	van Benthem en mrs. Tan				
10/01065 3-93	Poging tot doodslag, wapenbezit	Mr. Buchner, mrs. Middendorp en mrs. Van de Grampel	1994	2322	1945	231
10.01052 2/93	Poging tot doodslag	Mr. Nunnikhoven, mrs. Dekkers en mrs. Haentjens	1994	942	592	212
010734/9 3	Poging tot doodslag	Mr. Heyman, mrs. Middendorp en mrs. De Ruijter	1994	1732	948	527
10.06051 0/93	Poging tot doodslag, bedreiging misdrijf tegen het leven	Mr. Dekkers, mrs. Van der Klooster en mrs. Ten Cate	1994	1630	1150	329
10.06055 0/93	Poging tot doodslag	Mr. Dekkers, mrs. Van der Klooster en mrs. Ten Cate	1994	1227	717	338
10.03571- 93	Poging tot doodslag, wapenbezit	Mr. van de Grampel, mrs. Buchner en mrs. De Gruijl-van Benthem	1994	1266	663	300
10.01083 2/93	Doodslag	Mr. Nunnikhoven, mrs. Stolk en mrs. Tan	1994	3117	889	186
10.01082 8-93	Poging tot doodslag	Mr. van Dooren, mrs. Middendorp en mrs. Tan	1994	1955	1237	225
060017/9 4	Poging tot doodslag,	Mr. In't Velt-Meijer, mrs. Van	1994	1377	720	407

	bedreiging tegen het leven	der Klooster en mrs. Stolk				
10.01003 4/94	Doodslag	Mr. van Dooren, mrs. Middendorp en mrs. Van de Garmel	1994	1430	743	158
10.06030 9/93	Medeplegen moord, medeplegen poging tot moord	Mr. van Dooren, mrs. Van de Grampel en mrs. Tan	1994	8298	2806	149
10.01079 6-93	Poging tot doodslag	Mr. Haentjes, mrs. De Ruijter en mrs. De Lange- Tegelaar	1994	1695	1222	251
670313- 06	Moord en poging tot moord	Mrs. Van Eerde, Agema en Gerding	2007	3584	2489	195
07.60726 7-06	Moord	Mr. Nieuwenhuis, mrs. de Ridder en mrs. Neppelenbroek	2007	2371	1166	263
01/82518 2-07	Moord	Mr. de Klerk, mr. Hermans, mr. Kolkert	2007	1544	978	271
10/63000 0-06	Moord	Mr. Buchner, mrs. Daalmeijer, mrs. Boer	2007	3088	2741	153
07/62019 3-06	Moord	Mr. Essink, mrs. van Holten, mrs. van Kooten	2007	1959	1377	335
18/63041 3-06	Moord	Mrs. Stuiver, mrs. Smeets, mrs. Oostveen	2007	3633	2513	342
11/50044	Moord	Mrs. drs. van der	2007	2742	2375	159

1-06		Lugt, mrs. van Dijke, mrs. Schonfeld				
14.81053 8.06	Moord	Mr. de Klerk, mr. Francke, mr. Roche	2007	2587	1974	234
05/95025 4-05	Moord	Mr. Bordes, mr. Westenbroek, mr. Gerritsen	2007	4599	3633	423
05/90025 6-06	Moord en diefstal	Mr. Smedema, mr. Perrick, mr. Driessen	2007	6735	5536	339
811669- 06	Moord	mr. Bakx, mr. Schnitzler- Strijbos, mr. Struijs	2007	3813	3280	235
18/63043 5-06	Moord	Mrs. Stuiver, mrs. Brink, mrs. Boekelaar	2007	2514	1892	140
000322- 04.	Moord	Mr. Teekman, mr. Vermeulen, mr. Lunenburg	2007	2608	791	166
03/70349 1-06	Moord	Mr. van Leeuwen, mr. Etman, mr. Kessels	2007	3523	2201	355
13/52440 7-06	Moord	Mr. van der Vaart, mrs. Reiling en mrs. Bunjes	2007	2310	1550	355
10/81102 5-13	Moord	mr. van der Bijl- de Jong, mrs. van der Kaaij en mrs. Boer	2014	3737	1883	590
05/86191 1-13	Moord	Mr. Gilissen, mr. Kester-Bik, mr. Brinkhoff	2014	6982	5361	636
03/65936	Moord	Mr. Dethmers,	2014	4612	1834	123

9-13		mr. Kleine en mr. Iding				
10/71020 8-13	Moord	Mr. Joele, mrs. Gunnich, mrs. van der Geest	2014	4525	3038	450
16- 702039- 13	Moord	Mrs. van Maanen, mrs. Severeijns, mrs. Van Dam	2014	6975	3482	1418
05/78003 1-13	Moord	Mr. Gilhuis, mr. van Lookeren Campagne, mr. van Santen	2014	4617	3436	398
03/70354 8-12	Moord	Mr. Aalderink, mr. Holthuis, mr. Bax	2014	11.292	8177	751
01/84549 0-13	Moord	Mr. Hermans, mr. Weerman, mr. Hettinga	2014	11.469	6717	1381
16/66107 3-14(P)	Moord	Mr. de Weerd, mrs. Oosting, mrs. Somsen	2014	5005	3609	341
18/73038 1-13	Moord	Mr. van Bruggen, mr. de Vries, mr. Koelman	2014	9304	4221	148
04/80426 8-12	Moord	Mr. Henze, mr. Kleine, mr. Iding	2014	8302	5696	622
05/86296 8-13	Moord	mr. Kleinrensink, mr. Gerbranda, mr. Cremers	2014	4279	2672	401
18/75022 4-13	Moord	Mr. Lootsma-Oude Nijeweme, mr. Sikkema, mr. de Wit	2014	12.641	8130	386
-	Moord	Mr. van de Bijl-de Jong, mrs. Engbers en mrs. van Barneveld	2014	2966	1889	305

13/65093 2-13	Moord	Mr. Nyman, mrs. Sipkens en mrs. Ferdinandusse	2014	3576	1977	146
------------------	-------	--	------	------	------	-----

4. RESULTATEN

In dit hoofdstuk zullen de resultaten per kenmerk worden besproken. Allereerst zal per kenmerk besproken worden of er een toename dan wel een afname in het gebruik van het kenmerk is waargenomen. Vervolgens zal het voorkomen van het kenmerk in verschillende categorieën binnen dit kenmerk worden besproken.

4.1 De absolute participiumconstructie

Over de periode 1994-2014 is er een afname van het gebruik van de absolute participiumconstructie. In 2007 wordt de absolute participiumconstructie vaker weggelaten dan in 1994. In 2014 wordt de absolute participiumconstructie vaker weggelaten dan in 2007.

Tabel 3. *Gemiddelden (M) en Standaarddeviaties (SD) van het Gebruik van de Absolute Participiumconstructie in Vonnissen per Meetpunt (N=aantal gebruikte absolute participiaconstructies per meetpunt)*

Jaartal	M (SD)
1994 (N=36)	0.95% (1.06%)
2007 (N=28)	0.71% (0.55%)
2014 (N=12)	0.09% (0.15%)

In tabel 3 zijn de gemiddelden en standaarddeviaties van het gebruik van de absolute participiumconstructie per jaartal te zien, waarbij N het aantal gebruikte absolute participiumconstructies per jaartal is. Na de uitvoering van de Kruskal Wallistest in SPSS blijkt dat er een significant verschil is tussen de gemiddelden van de drie jaartallen ($H(2) = 12,86; p = .002$).

Het gemiddelde van 1994 (0.95%) ligt hoger dan het gemiddelde van 2007 (0.71%). Er is echter geen significant verschil tussen beide jaartallen ($p = .949$), wat betekent dat er tussen 1994 en 2007 geen significante afname van het gebruik van de absolute participiumconstructie is.

Het gemiddelde van 2007 (0.71%) ligt hoger dan het gemiddelde van 2014 (0.09%). Er is dan ook een significant verschil tussen deze gemiddelden ($p = .002$), wat betekent dat het gebruik van de absolute participiumconstructie tussen 2007 en 2014 significant is afgenomen.

Het gemiddelde van 1994 (0.95%) ligt hoger dan het gemiddelde van 2014 (0.09%). Er is een significant verschil tussen deze gemiddelden ($p = .002$), wat betekent dat het gebruik van de absolute participiumconstructie tussen 1994 en 2014 is afgenomen.

4.1.1 Absolute participiumconstructie per categorie

Absolute participiumconstructies die gebruikt worden in vonnissen kunnen ingedeeld worden in verschillende categorieën. In 1994 wordt de absolute participiumconstructie vooral gebruikt om een manier van doen weer te geven. In 2007 wordt de absolute participiumconstructie vooral gebruikt om een manier van doen en een doel uit te drukken. In 2014 wordt de absolute participiumconstructie vooral gebruikt om een manier van doen en een toestand weer te geven.

Tabel 4. *Gebruik van de Absolute Participiaconstructies per Categorie per Meetpunt (N=aantal absolute participia per meetpunt)*

Jaartal	Tijdsaanduiding	Manier	Toestand	Oorzaak	Doel
1994 (N=36)	5.56%	33.33%	13.89%	13.89%	33.33%
2007 (N=28)	0%	28.57%	10.71%	21.43%	28.57%
2014 (N=12)	0%	41.67%	41.67%	16.67%	0%

In tabel 4 is een overzicht te zien van de percentages van het voorkomen van de absolute participiumconstructie per categorie in 1994, 2007 en 2014. In de vonnissen uit 1994 zijn de meest voorkomende absolute participia die een manier van doen verwoorden, zoals *alles afwegende*, *alles overziende*, *hij was doende*, *als bevindingen weergevende* of *stellende* en participia die een doel uitdrukken, zoals *inhoudende* en *aangaande*.

Daarna volgen participia die een toestand, oorzaak of tijd weergaven, zoals *lijdende* en *staande* (toestand), *zijnde* (oorzaak) en *voorafgaande* (tijdsaanduiding).

In de vonnissen uit 2007 zijn de meest voorkomende absolute participia, participia die een doel uitdrukken, zoals *streckende*, *toebehorende aan*, *houdende* en *inhoudende* en participia die een manier uitdrukken, zoals *gaande*, *rijdende*, *dusdoende*, *afgaande op*, *in aanmerking nemende*, *alles afwegende* en *daarvan uitgaande*.

Daarna volgen participia die een toestand uitdrukken, zoals *lijdende aan*, *stervende* en *lijkende* en participia die een oorzaak uitdrukten, zoals *zijnde* en *leidende* tot. In 2007 zijn er geen participia die een tijdsaanduiding weergeven.

In de vonnissen in 2014 zijn de meest voorkomende absolute participia, participia die een toestand uitdrukken, zoals *lijdende aan*, *kijkend*, *stervend* en *zijnde* en participia die een manier uitdrukken, zoals *doende*, *in ogeschouw nemende* en *alles afwegende*.

Daarna volgen participia die een oorzaak weergeven, zoals *behorende bij* en *ten gevolge hebbend*.

Dit laat zien dat de verdeling van de participia in de periode van 1994-2007 over de categorieën, ondanks dat er een afname is van het gebruik van de absolute participiumconstructie in deze periode, ongeveer gelijk blijft. In 2014 komen participia uit andere categorieën vaker voor ten opzichte van 1994 en 2007. De participia die een manier van doen uitdrukken, komen op alle meetpunten het vaakst voor. Participia met een tijdsaanduiding komen niet of zelden voor.

4.2 Kale zelfstandig naamwoorden

Over de periode 1994-2014 is er geen afname van het gebruik van kale zelfstandig naamwoorden. In 2007 wordt er vaker een kaal zelfstandig naamwoord gebruikt dan in 1994. In 2014 wordt er minder vaak een kaal zelfstandig naamwoord gebruikt dan in 2007.

Tabel 5. Gemiddelden (M) en Standaarddeviaties (SD) van het Gebruik van Kale Zelfstandig naamwoorden per Jaartal (N=aantal kale zelfstandig naamwoorden per meetpunt)

Jaartal	M (SD)
1994 (N=229)	5.10% (2.62%)
2007 (N=824)	9.93% (5.81%)
2014 (N=1124)	5.15% (3.29%)

In tabel 5 zijn de gemiddelden en standaarddeviaties van het gebruik van kale zelfstandig naamwoorden per jaartal te zien, waarbij N het aantal kale zelfstandig naamwoorden per

jaartal is. Na het uitvoeren van de eenweg ANOVA in SPSS blijkt dat er een significant verschil is tussen de gemiddelden van de drie jaartallen ($F(2) = 6,718 ; p = .003$).

Het gemiddelde van 1994 (5.10%) ligt lager dan het gemiddelde van 2007 (9.93%). Er is een significant verschil tussen beide jaartallen ($p = .008$), wat betekent dat er tussen 1994 en 2007 een toename is in het gebruik van kale zelfstandig naamwoorden.

Het gemiddelde van 2007 (9.93%) ligt hoger dan het gemiddelde van 2014 (5.15%). Er is een significant verschil tussen deze gemiddelden ($p = .009$), wat betekent dat het gebruik van kale zelfstandig naamwoorden tussen 2007 en 2014 is afgenomen.

Het gemiddelde van 1994 (5.10%) ligt lager dan het gemiddelde van 2014 (5.15%). Er is echter geen significant verschil tussen deze gemiddelden ($p = 1$), wat betekent dat er geen verschil is in het gebruik van kale zelfstandig naamwoorden in de periode van 1994-2014.

4.2.1 Kale zelfstandig naamwoorden per categorie

Kale zelfstandig naamwoorden die gebruikt worden in vonnissen kunnen in categorieën worden ingedeeld. In 1994, 2007 en 2014 zijn kale zelfstandig naamwoorden een persoon.

Tabel 6. *Kale zelfstandig naamwoorden per Categorie per Meetpunt (N=aantal kale zelfstandig naamwoorden per meetpunt)*

Jaartal	Persoon	Genitief	Situatie	Overig
1994 (N=229)	99.13%	0.87%	0%	0%
2007 (N=824)	94.17%	3.88%	0.61%	1.33%
2014 (N=1124)	99.29%	0.71%	0%	0%

In tabel 6 is een overzicht te zien van de percentages van de kale zelfstandig naamwoorden per categorie in 1994, 2007 en 2014.

In 1994 verwijzen de kale zelfstandig naamwoorden grotendeels naar personen die genoemd worden in het vonnis, zoals *verdachte*, *verbalisanten*, *veroordeelde*, *getuige*, *betrokkene*, *genoemde en voornoemde*.

Daarnaast bestaat minder dan 1% van de kale zelfstandig in 1994 uit een genitief-vorm, zoals *verdachte's echtgenote* of *verdachte's handelen*.

In 2007 verwijzen de kale zelfstandig naamwoorden naar personen in het vonnis, zoals *verdachte, benadeelde partij, veroordeelde, verbalisanten, medegedetineerde, betrokkene, getuige, cliënte, genoemde, medeverdachte en mededader*. Daarnaast bestaat een klein gedeelte van de kale zelfstandig naamwoorden uit de genitief-vorm, zoals *verdachte's, betrokkene's en veroordeeldes*. Een klein gedeelte van de kale zelfstandig naamwoorden verwijzen naar objecten, tijd of een situatie. Voorbeelden hiervan zijn *bewezenverklaring, overweging, omstandigheden, onderhavig misdrijf, vrijwillige terugtred, voorlopige hechtenis, vrijspraak, omgeving, maatregel, moment, onderzoek, duur, gevangenisstraf, buurrestaurant en onderzochte*.

In 2014 bestaat wederom het grootste gedeelte van kale zelfstandig naamwoorden uit zelfstandig naamwoorden die naar een persoon verwijzen, zoals *aangeefster, verdachte, medeverdachte, medegedetineerde, getuige, betrokkene, voornoemde, veroordeelde, verbalisanten en benadeelde partij*. Minder dan 1% van de kale zelfstandig naamwoorden bestaat uit de genitief-vorm, zoals *verdachte's*.

Dit laat zien dat in 1994, 2007 en 2014 kale zelfstandig naamwoorden, ondanks dat in deze periode het gebruik ervan fluctueert, voornamelijk worden gebruikt als er gesproken wordt van een persoon. In 2007 bestaan kale zelfstandig naamwoorden in een enkel geval uit een object en verwijzing naar een tijd of situatie. Dit is opmerkelijk, aangezien uit eerder onderzoek blijkt dat kale zelfstandig naamwoorden in de rechtstaal enkel voorkomen als verwezen wordt naar een persoon (Van Ginneken, 1914; Reinsma & Reinsma, 1976).

5. DISCUSSIE

5.1 Reikwijdte van de observaties

Uit de resultaten blijkt dat de absolute participiumconstructie en kale zelfstandig naamwoorden na de invoering van PROMIS nog steeds voorkomen. Het gebruik van de absolute participiumconstructie is in de periode 1994-2014 echter significant afgenomen ($p = .002$). In de periode van 1994-2007 is de afname van het gebruik van de absolute participiumconstructie niet significant ($p = .949$). In de periode van 2007-2014 is de afname van het gebruik van de absolute participiumconstructie wel significant ($p = .002$). In 2008 werd PROMIS ingevoerd, waarmee PROMIS een factor zou kunnen zijn die aan deze afname heeft bijgedragen. 2007 tot 2014 is een relatief korte periode, waarin het verschil in het gebruik van de absolute participiumconstructie statistisch significant is. Het is daarom aannemelijk dat PROMIS heeft bijgedragen aan de afname van het gebruik van de absolute participiumconstructie in de periode 2007 tot 2014. In het gebruik van de absolute participiumconstructie in de periode 1914 en 1915-1974 en 1975 lijkt ook een afname te zijn (Reinsma & Reinsma, 1976). Van 1994 tot 2007 is er al een negatieve trend in het gebruik van de absolute participiumconstructie. Hierdoor zou de afname van het gebruik van de absolute participiumconstructie ook een natuurlijke verandering kunnen zijn in de rechtstaal. Vervolgonderzoek is nodig om andere factoren te analyseren die bijdragen aan de afname van de absolute participiumconstructie na de invoering van PROMIS.

Tussen 1994 en 2014 is er geen significant verschil in het gebruik van kale zelfstandig naamwoorden. In de periode van 1994-2007 is er een significant verschil in het gebruik van kale zelfstandig naamwoorden ($p = .008$). Kale zelfstandig naamwoorden komen in 2007 vaker voor dan in 1994. In de periode van 2007-2014 is er een significante afname van het gebruik van het kale zelfstandig naamwoorden ($p = .009$). Dit is een onverwachte uitkomst, omdat het gebruik van kale zelfstandig naamwoorden tot 2007 toeneemt en na 2007 afneemt tot hetzelfde percentage als in 1994. Het is daarom niet goed zichtbaar wat de invloed van PROMIS is op het gebruik van kale zelfstandig naamwoorden. In de periode 1914 en 1915 tot 1974 en 1975 leek het gebruik van kale zelfstandig naamwoorden af te nemen (Reinsma & Reinsma, 1976). Over een langere periode speelt natuurlijke taalverandering op dit gebied wellicht een rol. Dit resultaat laat in ieder geval zien dat het zinvol is geweest om drie meetpunten te onderzoeken. Als ik enkel 1994 en 2014 met elkaar vergeleken had op het gebruik van kale zelfstandig naamwoorden zou mijn conclusie zijn dat er geen verschil zit in het gebruik van kale zelfstandig naamwoorden in de periode van 1994-2014.

5.2 Het koppelen van de resultaten aan de literatuur

Er is in afgelopen decennia veel onderzoek gedaan naar de rechtstaal (Van Ginneken, 1914; Reinsma & Reinsma, 1976; Van den Berg, 1979; Hofhuis, 1988; Nolta, 1997; Eindrapport PROMIS 2005). In elk van deze onderzoeken was kritiek op de rechtstaal, omdat zij gebruik maakt van archaïsmen, latinismen en syntactische complexe constructies, zoals bijvoorbeeld het gebruik van de absolute participiumconstructie en kale zelfstandig naamwoorden. Hierdoor is de toegankelijkheid van de rechtstaal en de leesbaarheid van een vonnis niet groot (idem). Het onderzoek van Van Dooren, Van den Bergh & Evers (2012) en het onderzoek van Gibson (1998) bevestigen de bovenstaande veronderstelling dat syntactisch complexe constructies de leesbaarheid en het tekstbegrip van een tekst verlagen. Volgens Van Dooren, Van den Bergh & Evers (2012) hebben structuurkenmerken van een tekst invloed op de leesbaarheid van een tekst en hiermee ook op de begrijpelijkheid van een tekst (Van Dooren, Van den Bergh & Evers, 2012, p. 31). Uit het onderzoek van Gibson (1998) blijkt dat syntactisch complexe teksten het tekstbegrip van de lezer verlagen.

In 1976 maken Reinsma & Reinsma (1976) een vergelijking tussen de rechtstaal in 1974 en 1975 en 1914 en 1915 in de rechtbanken, gerechtshoven en de hoge raad. Hierbij onderzoeken zij onder andere het gebruik van de absolute participiumconstructie en het gebruik van kale zelfstandig naamwoorden in de rechtstaal. Uit het onderzoek van Reinsma & Reinsma (1976) bleek dat het gebruik van de absolute participiumconstructie en het gebruik van kale zelfstandig naamwoorden beiden afnamen over deze periode (Reinsma & Reinsma, 1976). Dit resultaat komt ten dele overeen met de resultaten uit dit onderzoek. Het gebruik van de absolute participiumconstructie is significant afgenomen in de periode 1994-2014, het gebruik van kale zelfstandig naamwoorden is echter niet significant afgenomen in de periode 1994-2014. Een vergelijking met de resultaten van het onderzoek van Reinsma & Reinsma (1976) is echter dubieus, omdat zij de resultaten in absolute getallen weergegeven en niet per vonnis per meetpunt, waardoor het statistisch toetsen ervan niet mogelijk is.

In de literatuur worden verschillende redenen gegeven voor het gebruik van typische kenmerken van de rechtstaal als het gebruik van de absolute participiumconstructie en het gebruik van kale zelfstandig naamwoorden. Hoewel er een afname is in het gebruik van de absolute participiumconstructie, en kale zelfstandig naamwoorden nog voorkomen in het register van de rechtstaal na de invoering van PROMIS in 2008, kunnen deze verklaringen, ook na de invoering van de PROMIS-werkwijze, inzicht bieden in het gebruik van deze constructies. Een reden die wordt gegeven voor het gebruik van de absolute participiumconstructie is dat de constructie de eruditie van de rechtstaal verhoogt (Van

Ginneken, 1914). De rechter zou bewust willen onderscheiden van de leek. Daarnaast wordt door het gebruik van de absolute participiumconstructie en het gebruik van kale zelfstandig naamwoorden de efficiëntie van een vonnis verhoogd (Hofhuis, 1988; Van de Bunt & Mevis, 2004). Bovendien leren rechters een vonnis schrijven op basis van modellen die jarenlang gebruikt worden, waardoor er een vaste conventie is ontstaan voor het schrijven van een vonnis. Daarnaast verwijzen wetteksten en rechtsteksten voortdurend naar elkaar, waardoor deze constructies in de rechtstaal aanwezig blijven en natuurlijke taalverandering niet snel zal optreden binnen het register van de rechtstaal (Hofhuis, 1988; Knap-Dlouha, 2012).

Met het invoeren van PROMIS in 2008 wil de rechtspraak de leesbaarheid van het vonnis verhogen en de communicatieve functie van het register van de rechtstaal verbeteren door richtlijnen te geven voor het schrijven van de motivering van een vonnis. Hierdoor kan PROMIS worden gezien als een vorm van *language planning* binnen het register van de rechtstaal. PROMIS geeft echter geen specifieke aanwijzingen voor het taalgebruik in strafvonnissen. PROMIS tracht enkel de leesbaarheid van het vonnis te verhogen door het geven van richtlijnen voor een uitgebreidere motivering. Het effect van PROMIS op het taalgebruik van de rechtstaal kan echter al bewerkstelligd worden door de aandacht die uitgaat naar de leesbaarheid van een vonnis. Leesbaarheid wordt door velen gekoppeld aan taalgebruik, zoals het gebruik van gangbare woorden, het gebruik van korte zinnen, het vermijden jargon en archaïsche woorden (Douma, 1960; Dubay, 2004; Collins-Thompson & Callan, 2004; Schwarm & Ostendorf, 2005; Van Oosten, 2010). Door de aandacht die uitgaat naar de leesbaarheid, gaat de aandacht eveneens uit naar het taalgebruik in een vonnis. Het is aannemelijk dat de rechter rekening zal houden met zijn lezer door minder typische kenmerken van de rechtstaal te gebruiken in zijn vonnis, zoals het gebruik van de absolute participiumconstructie, en zo de leesbaarheid van het vonnis verhoogt. Dit kan een verklaring zijn voor de afname van het gebruik van de absolute participiumconstructie na de invoering van PROMIS. De rechter zal zich bewust of onbewust aanpassen aan zijn lezer, waardoor PROMIS direct invloed uitoefent op het taalgebruik van de rechter.

5.3 Aanbevelingen voor vervolgonderzoek

Tijdens en na dit onderzoek zijn er een aantal punten naar voren gekomen die interessant zijn voor vervolgonderzoek. De resultaten weerspiegelen het gebruik en de verandering van de rechtstaal over een periode van twintig jaar. Aangezien de rechtstaal een register is dat op een natuurlijke manier langzaam verandert, kan 1994-2014 als een korte periode beschouwd worden (Dlouha-Knap, 2012). Een aanbeveling voor eenzelfde kwantitatief onderzoek is dan

ook om een grotere periode te bestuderen dan twintig jaar, waardoor veranderingen in de rechtstaal, bijvoorbeeld het gebruik van de absolute participiumconstructie en het gebruik van kale zelfstandig naamwoorden, voor de invoering van PROMIS en na de invoering van PROMIS, beter in kaart gebracht kunnen worden. Daarnaast beveel ik aan om ook andere syntactische én lexicale aspecten te onderzoeken in een groter corpus van vonnissen. Hierdoor kan een completer beeld gegeven worden van de veranderingen in het register van de rechtstaal. Dit corpus van vonnissen zou daarbij afkomstig moeten zijn van één rechtbank. Hierdoor kan beter antwoord gegeven worden op de vraag hoe de verandering van de rechtstaal eruitziet op één plek. Mijn corpus van vonnissen uit 2007 en 2014 was afkomstig van rechtbanken verspreid over het gehele land, wat een probleem kan zijn voor de validiteit van mijn onderzoek.

6. CONCLUSIE

Het doel van dit onderzoek is om inzicht te krijgen in de verandering van de syntaxis van het register van de rechtstaal na de invoering van PROMIS. De studie draagt bij aan vermeerdering van de kennis over taalverandering binnen het register van de rechtstaal met en zonder stimulans van buitenaf. Specifiek biedt dit onderzoek inzicht in het effect van PROMIS op de verandering van de rechtstaal in het gebruik van de absolute participiumconstructie en het gebruik van kale zelfstandig naamwoorden. Naar verandering van het lexicon en de syntaxis van de rechtstaal over de periode 1914 en 1915 – 1974 en 1975 is door Reinsma & Reinsma (1976) al eerder uitgebreid onderzoek gedaan, maar over de verandering van de syntaxis van de rechtstaal na de invoering van PROMIS was vooralsnog weinig bekend. Dit onderzoek kan dan ook als een voortzetting van het onderzoek van Reinsma & Reinsma (1976) worden beschouwd.

In dit onderzoek luidde de hoofdvraag: *Is er een verschil in de syntaxis van de rechtstaal voor de invoering van PROMIS en de syntaxis van de rechtstaal na de invoering van PROMIS?* Dit onderzoek spitst zich specifiek toe op de verandering van het gebruik van de absolute participiumconstructie en het gebruik van kale zelfstandig naamwoorden voor en na de invoering van PROMIS in 2008. Om dit te achterhalen heb ik in de motivering en het dictum van vijftien vonnissen uit 1994, vijftien vonnissen uit 2007 en vijftien vonnissen uit 2014, het gebruik van de absolute participiumconstructie en het gebruik van kale zelfstandig naamwoorden geteld, de resultaten statistisch getoetst en de drie meetpunten met elkaar vergeleken.

De eerste deelvraag had betrekking op het gebruik van de absolute participiumconstructie. De verwachting was dat het gebruik van de absolute participiumconstructie in een vonnis tussen 1994 en 2007 min of meer gelijk zou zijn, maar in 2014 afgenomen zou zijn ten opzichte van 1994 en 2007. In het onderzoek van Reinsma en Reinsma (1976) was namelijk maar een klein verschil tussen de meetpunten 1914 en 1915-1974 en 1975 in het gebruik van de absolute participiumconstructie. De verwachting was daarom dat in 2007 ten opzichte van 1994 op dit punt niet veel verandering gekomen zou zijn, omdat de rechtstaal een taalvariant is die op natuurlijke wijze langzaam verandert (Dlouha-Knap, 2012). Aangezien in 2014 alle strafvonnissen volgens de PROMIS-werkwijze zijn opgesteld, waarin een begrijpelijker motivering volgens het B&S model de standaard is, was de verwachting dat het gebruik van de absolute participiumconstructie in een vonnis in 2014 afgenomen zou zijn ten opzichte van 1994 en 2007, omdat deze constructie als archaïsch

wordt gezien (Reinsma&Reinsma, 1976; Gerits, 1999). De verwachtingen zijn bevestigd door de resultaten van dit onderzoek. Uit de resultaten blijkt dat er tussen 1994 en 2007 geen significante afname van het gebruik van de absolute participiumconstructie is. In de periode 2007-2014, na de invoering van PROMIS, is er een significante afname van het gebruik van de absolute participiumconstructie.

De tweede deelvraag had betrekking op het gebruik van kale zelfstandig naamwoorden die in de standaardtaal met lidwoord voorkomen. De verwachting was dat het gebruik van kale zelfstandig naamwoorden waar deze in de standaardtaal met lidwoord voorkomen, in 1994 hoger zou zijn dan in 2007. Daarbij was de verwachting dat het lidwoord het meest zal worden weggelaten bij woorden als ‘gedaagde’, ‘eiser’ en ‘beklaagde’, omdat dit in het onderzoek van Reinsma & Reinsma (1976) ook het geval was. De verwachting was ook dat in 2014 minder lidwoorden weggelaten zouden worden ten opzichte van 1994 en 2007, omdat dat het gebruik van kale zelfstandig naamwoorden de leesbaarheid en het tekstbegrip van een vonnis verlaagt. De resultaten bevestigen de verwachtingen ten dele. Op alle meetpunten wordt het lidwoord het vaakst weggelaten bij woorden als ‘gedaagde’, ‘eiser’ en ‘beklaagde’, wat overeenkomt met de vooraf gestelde verwachtingen. In de periode van 1994-2007 is er een significant verschil in het gebruik van kale zelfstandig naamwoorden, het gebruik van kale zelfstandig naamwoorden is in 2007 toegenomen ten opzichte van 1994. In de periode van 2007-2014 is er een significante afname van het gebruik van het kale zelfstandig naamwoorden. Dit is een onverwachte uitkomst, omdat het gebruik van kale zelfstandig naamwoorden na 2007 is afgenomen tot hetzelfde percentage als in 1994. Het is dus onduidelijk wat de invloed van PROMIS is op het gebruik van kale zelfstandig naamwoorden.

Concluderend kan gesteld worden dat PROMIS de afname van het gebruik van de absolute participiumconstructie heeft bevorderd, maar dat de invloed van PROMIS op het gebruik van kale zelfstandig naamwoorden uit dit onderzoek niet is gebleken. Het effect van PROMIS op de afname van het gebruik van de absolute participiumconstructie is niet teweeggebracht door directe aanwijzingen voor het taalgebruik van de rechter, maar het is aannemelijk dat dit komt door de aandacht die uitgaat naar de verbetering van de leesbaarheid van het vonnis.

7. BIBLIOGRAFIE

- Algemene Nederlandse Spraakkunst (2002). *Afwezigheid van een lidwoord: bijzondere gebruikswijzen*. Geraadpleegd op 10-02-2016. URL: <http://ans.ruhosting.nl/e-ans/index.html>
- Baker, A.E., Don, J & Hengeveld, K. (2013). *Taal en taalwetenschap*. Chichester: Wiley-Blackwell.
- Bickerton, D. (1981). *Roots of Language*. Ann Arbor, Mich.: Karoma.
- Bennett, G.R. (2010). *Using Corpora in the Language Learning Classroom: Corpus Linguistics for Teachers*. Ann Arbor, Michigan: University of Michigan. 144
- Bennis, H. (2000). *Syntaxis van het Nederlands*. Amsterdam: Amsterdam University Press. Print. 86-93
- Bergh, G.C.J.J. van den & Broekman, J.M. (1979). *Recht en taal. Preadvies voor de vergadering van de Koninklijke Notariele Broederschap*. Deventer: Kluwer. p. 4-6
- Boonen, U. (2005). *De begin- en slotformules in Utrechtse oorkonden uit de dertiende en veertiende eeuw: een vergelijking van Middelnederlandse en Latijnse formuleringen*. In: *Neerlandistiek.nl* 5.6, 1-55.
- Broekhuis et al., (2012). *Syntax of Dutchs. Nouns and Noun Phrases*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Brouns, P.J.H.M. (1991). *De bewijsmotivering in strafzaken*. In: Knigge, G. (1991). *Leerstukken van Strafprocesrecht*. Groningen: Wolters-Noordhoff. 189-224.
- Bunt, H.G. van de & Mevis, P.A.M. (2004). *Het rechterlijk oordeel in strafzaken ter discussie*. In: De Keijsser & Elffers (2004). *Het maatschappelijk oordeel van de strafrechter. De wisselwerking tussen rechter en samenleving*. Den Haag: Boom Juridische Uitgevers. 5-20.
- Callaway, M. (1889). *The absolute participle in Anglo-Saxon*. *The American Journal of Philology*. 10: 316-345.
- Collins-Thompson & Callan, J. (2004). *A language modelling approach to predicting reading difficulty*. Gedownload op 20-02-2016. URL: <http://www.cs.cmu.edu/~callan/Papers/hlt04-kct.pdf>
- Cousse, E. (2010). *Grammaticalisatie in de ambtelijke formule zoals voorzeid is*. In: *Tijdschrift voor Nederlandse Taal- en Letterkunde* 126: 20-33.
- Crombag, H. (2007). *Waarom rechters zo vaak niet behoorlijk uitleggen*. In: Malsch & Van Manen (2007), *De begrijpelijkheid van de rechtspraak*. Den Haag: Boom Juridische uitgevers. 7-13.

Dooren, W. van, Bergh, H. van den & Evers-Vermeul, J. (2012). *Leesbare teksten? Over de invloed van structuurmarkeringen op het tekstbegrip en de tekstwaardering van zwakke en sterke lezers*. In: *Levende talen tijdschrift*. 13 (4): 31-38.

Douma, W.H. (1960). *De leesbaarheid van landbouwbladen: een onderzoek naar en een toepassing van leesbaarheidsformules*. Wageningen: Universiteit van Wageningen.

DuBay, W. (2004). *The principles of readability*. In: Impact Information, California. Geraadpleegd op 21-02-2016. URL: <http://www.impactinformation.com/impactinfo/readability02.pdf>

Eindrapport Pilot PROMIS (2005). *Project motiveringsverbeteringen in strafzaken*. Arnhem: Raad voor de rechtspraak.

Eindrapport Pilot PROMIS II (2007). *Project motiveringsverbeteringen in strafzaken*. Den Bosch: Raad voor de rechtspraak.

Fishman, J.A. (1974). *Language planning and language planning research: The state of the art*. In: Fishman, J.A. (1974). *Advances in Language Planning*. Den Haag: Mouton.

Gerits, J. (1999). *Betere taal: meer recht. Handboek rechtstaalbeheersing*. Leuven: Acco. 7-22.

Gibson, E. (1998). *Linguistic complexity: locality of syntactic dependencies*. In: *Cognition*. 68 (1): 1-76.

Ginneken, J. van (1914). *De rechtstaal*. In: *Handboek der Nederlandse taal. Deel II. De sociologische structuur onzer taal II*. Nijmegen: Malmberg.

Groot de-van Leeuwen et al (2015). *Het vonnis beter uitgelegd? Maatschappelijke effecten van beter motiveren in de strafrechtspraak*. Research Memoranda raad voor de rechtspraak. 10 (2): 8-15 en 120-121.

Hofhuis, H.F.M. (1988). *De taal van de rechter*. In: Bekkers e.a., *Meesterlijke taal: over taal en taalgebruik in het recht*. Zwolle: Tjeenk Willink. 51-62

Jansen, C. & Lentz, L. (2008). *Hoe begrijpelijk is mijn tekst? De opkomst, neergang en terugkeer van leesbaarheidsformules*. Den Haag: Genootschap Onze Taal. Geraadpleegd op 04-04-2016. URL: <http://www.kennislink.nl/publicaties/hoe-begrijpelijk-is-mijn-tekst>

Knap-Dlouha, P. (2012). *Een vergelijkend onderzoek naar de taal van het handelsrecht vanuit het perspectief van de vertaler*. Proefschrift Universiteit Palackeho, Olomouc.

Krajka, J. (2007). *Corpora and Language Teachers: From Ready-Made to Teacher-Made Collections*. Corell: Computer Resources for Language Learning 1. 36-55

Labov, W. (2011). *Principles of linguistic change, cognitive and cultural factors*. Oxford: Blackwell

Lear, Edward ([1877]), *The Quangle Wangle's Hat*. Londen: Heinemann.

Lycaeus Juridische woordenboek (2015). Geraadpleegd op 30-12-2015. URL: <http://www.juridischwoordenboek.nl/woordenboekips.html#15165>

Marynissen, A. (1999). "...*allen degenen die dese letteren sien selen/selen sien ende horen lezen...*". *Over volgordevariatie in de werkwoordelijke eindgroep in de Middelnederlandse bijzin*. In: *Taal en Tongval* 12. 136-158.

Meyerhoff, M. (2011). *Introducing sociolinguistics*. New York: Routledge.

Neon - Nederlands Online (2012). *Latinistische constructies: A.C.I. en participiumconstructies*. Structuur en geschiedenis van het Nederlands. Een inleiding tot de taalkunde van het Nederlands. Berlijn: Vrije Universiteit. Geraadpleegd op 02-07-2016. URL: http://neon.niederlandistik.fuberlin.de/nl/nedling/taalgeschiedenis/latinistische_constructies/#partizip

Nolta, J.V. (1997). *Taal in toga. Over toegankelijke (straf)rechtstaal*. Deventer: Kluwer.

Noortwijk, C. van (1995). *Het woordgebruik meester. Een vergelijking van enkele kwantitatieve aspecten van het woordgebruik in juridische en algemeen Nederlandse teksten*. Lelystad: Koninklijke Vermande BV. 266-271.

Oosten, Ph. van, D. Tanghe & V. Hoste (2010). *Towards an improved methodology for automated readability prediction*, in: N. Calzolari, K. Choukri, B. Maegard, J. Mariani, J. Odijk, S. Piperidis, M. Rosner & D. Tapias (red.), *Proceedings of the 7th Conference on International Language Resources and Evaluation (LREC 10)*, Valetta: European Language Resources Association (ELRA). 775-782.

Pitler, E. & Nenkova, A. (2008). *Revisiting Readability: A Unified Framework for Predicting Text Quality*. Geraadpleegd op 25-02-2016. URL: http://delivery.acm.org/10.1145/1620000/1613742/p186-pitler.pdf?ip=83.85.216.201&id=1613742&acc=OPEN&key=4D4702B0C3E38B35.4D4702B0C3E38B35.4D4702B0C3E38B35.6D218144511F3437&CFID=769469970&CFTOKEN=64511107&__acm__=1460366616_cd5f9e5b794f1f66ca50d091827534c3

Poot, C. de, Verkuylen, M. & Malsch, M. (2007). *Leesbaarheid maakt gebrek aan kennis zichtbaar. Over de begrijpelijkheid van schriftelijke vonnissen*. In: M. Malsch & N. van Manen (red.), *De begrijpelijkheid van de rechtspraak*, Den Haag: Boom Juridische uitgevers, 49-62.

Sauer, C. (1990). *Vak Taal Kennis: Inleiding tot het onderzoek naar taalgebruik in vakken en beroepen*. Leiden: Alpha. 74-91.

Schiffman, H. F. (1996). *Linguistic culture and language policy*. New York: Routledge

Schwarm & Ostendorf, M. (2005). *Reading level assesement using support vector machines and statistical language models*. In: *Proceeding ACL '05, Proceedings of the 43rd Annual Meeting on Association for Computational Linguistics*. 523-530.

- Stump, G. (1985). *The semantic variability of absolute constructions*. Dordrecht: D. Reidel Publishing Company. 1-12.
- Swarts, H., Winter, Y., Zwarts, J. (2005). *Bare predicate nominals in Dutch*. Proceedings of Sinn und Bedeutung 9: 446-460.
- Swarts, H. & Zwarts, J. (2007). *Less form – more meaning: Why bare singular nouns are special*. *Lingua* 119 (2): 280-295
- Tanaka-Ishii, K., Tezuka, S., Terada, H. (2010). *Sorting texts by readability*. Geraadpleegd op 25-02-2016. URL: <http://www.mitpressjournals.org/doi/pdf/10.1162/coli.09-036-R2-08-050>
- Reinsma, M. & Reinsma, R. (1976). “*De vrouw in wier lichaam zich eerstbedoeld leven ontwikkelt*”, of *Zestig jaar Nederlandse rechtstaal*. In: *Nederlands Juristenblad* 34, 1976. Zwolle: Tjeenk Willink. 857-872.
- Renkema, J. (1981). *De taal van Den Haag: een kwantitatief-stilistisch onderzoek naar aanleiding van oordelen over taalgebruik*. Den Haag: staatsuitgeverij.
- Rubin, J. (1972 [1968]). *Bilingual usage in Paraguay*. In: Fishman, J. (1972), *Readings in the sociology of language*. Den Haag: Mouton.
- Veldonderzoek PROMIS (2009). *Verslag en conclusies*. Den Haag: Raad voor de rechtspraak.
- Wal, M. J. van der (1992): *Geschiedenis van het Nederlands*. In samenwerking met Cor van Bree. Utrecht: Het Spectrum.
- Wiley, T.G. (1996). *Language planning and policy*. In: McKay, S.L. & Hornberger, N.H. (1996). *Sociolinguistics and language teaching*. Cambridge: Cambridge University Press.

8. APPENDICES

Appendix 1

Model bewijs- en strafmotivering (B&S)PROMIS I

Schema I: Bewijsmotivering en vrijspraakmotivering

- A. Wettelijke en jurisprudentiële verplichte motivering (niet volledig):
  - het gebruik van een verklaring van een bedreigde getuige
  - Meer- en Vaart-verweren
  - pseudo-kwalificatieverweren (Dakdekkerverweer)
  - verweer onrechtmatigheid bewijs
  - verweer betrouwbaarheid verklaring van anonieme en kroongetuigen
  - gemotiveerde betwisting van een deskundigenrapport.
- B. Motivering bewezenverklaring.
- C. Nadere motivering naar aanleiding van het door de procesdeelnemers aangevoerde.
- D. Conclusie(s) op grond van de vorenstaande overwegingen.
- E. Aanduiding van de bewijsmiddelen.

Schema II: Indicaties van nadere bewijsmotivering

- het (deels) ontkennen (van de opzet) door verdachte
- het gebruik van voorwaardelijk opzet
- tegenstrijdigheid tussen verschillende (getuigen)verklaringen of interne tegenstrijdigheid van een verklaring
- de aanwezigheid van ontlastende verklaringen of ander ontlastend materiaal
- het gebruik van ingetrokken (getuigen)verklaringen
- bestrijding van de betrouwbaarheid van de getuigenverklaring
- het gebruik maken van schakelbewijs
- een uitgebreide discussie in raadkamer.

Contra-indicaties voor een nadere bewijsmotivering:

- het erkennen van de feiten
- indien de verdachte ter terechtzitting van het hof aangeeft dat het een strafmaatappel betreft

- een verstekbehandeling
- indien er geen bewijsverweer wordt gevoerd.

Schema III: Factoren van belang voor de waardering van de bewijsmiddelen

- de verklaring vindt steun in objectieve feitelijke gegevens, gegevens waarvan de betreffende getuige niet op de hoogte kan zijn geweest
- de aanwezigheid van ander steunbewijs
- de consistentie van de verklaring en de vaststaande waarheidsgetrouwheid van andere delen van de verklaring of andere verklaringen van de betreffende getuige
- de relatie tussen de getuige (onafhankelijkheid) en verdachte
- het moment van het afleggen van de verklaring
- de mogelijkheid van contact van de getuige met anderen en/of verdachte voorafgaand aan het afleggen van de verklaring
- de eigen waarneming van de rechter van de getuige tijdens het afleggen van de verklaring.

Schema IV. Straf- en maatregelmotivering

Algemene aspecten die – bij PROMIS – een rol spelen:

- is er sprake van een ‘standaard geval’ of zijn er bijzondere omstandigheden die tot een afwijkende beoordeling leiden
- de eis en eventueel de straf die in soortgelijke zaken wordt opgelegd *Hof*: ook de straf in eerste aanleg wordt vermeld. Indien de eerste rechter of de officier van justitie daarbij is uitgegaan van meer / minder strafbare feiten of andere kwalificaties, wordt dit vermeld.

Beschrijving van de feiten:

Een korte leesbare beschrijving van de begane feiten.

Impact van het feit (algemene en specifieke objectieve factoren):

- normhandhaving
- het beschermde rechtsgoed, bijvoorbeeld veiligheid (bij brandstichting, verkeer), (potentiële) gevaar voor de volksgezondheid en het milieu, de lichamelijke integriteit van slachtoffers

- (omvang van) het letsel, de schade, de reeds/nog niet betaalde schadevergoeding
- verdriet, pijn, angst bij (potentiële) slachtoffers en familie c.q. nabestaanden
- inbreuk op de privacy
- de schending van vertrouwen
- het gevoel van onveiligheid in de samenleving
- schending redelijke termijn
- vormverzuimen in het voorbereidend onderzoek.

Persoonlijke omstandigheden van verdachte (subjectieve factoren):

- leeftijd van de verdachte (relatief jong, oud)
- het motief
- de lichamelijke en geestelijke gezondheid, de mate van toerekeningsvatbaarheid
- recidive gevaar, documentatie
- proceshouding, schuldbesef, berouw
- gevolgen van het tijdsverloop voor verdachte
- de over verdachte uitgebrachte rapportage en reden waarom de geadviseerde behandeling wel of niet wordt opgelegd
- een reëel strafmaatverweer
- een uitdrukkelijk verweer tegen een bepaalde strafsoort of een uitdrukkelijk verzoek om een bepaalde strafsoort
- executieproblematiek (bijvoorbeeld: WS voor een naar het buitenland vertrokken verdachte)
- bij oplegging TBS met voorwaarden; plaatsing in een psychiatrisch ziekenhuis.

Contra-indicaties voor een nadere strafmotivering zijn:

- refereert door de verdediging; dit zou dan uit het vonnis moeten blijken
- ter zitting is grote overeenstemming over de op te leggen straf tussen verdediging, OM en rechter, bijvoorbeeld: verdachte stemt in met een bepaalde door OM geëiste straf of bijzondere voorwaarde
- geen specifieke strafmaatverweeren zijn gevoerd; bij verstek (alleen natuurlijk wel weer motiveren als wordt afgeweken van de eis of er slachtoffers zijn).

Model bewijs- en strafmotivering (B&S) PROMIS II

Ook in Promis II wordt het uitgangspunt “motivering op maat” gehanteerd. De aanbevelingen van de Toetsingscommissie uit Promis I en de opmerkingen van de diverse werkgroepen leiden tot het volgende model. Hierbij is de vraag of een samenvatting van de bewijsmiddelen wordt opgenomen en hoe uitgebreid de onderdelen E en F worden behandeld afhankelijk van de inhoud van het debat ter terechtzitting.

A. De bewezenverklaring.

B. Een opsomming gebezigde bewijsmiddelen met vindplaatsvermelding.

C. Samenvatting van de bewijsmiddelen (de samenvatting kan achterwege blijven als de verdachte heeft bekend en geen verweer voert).

D. Samenvatting van het standpunt van de verdediging en/of het Openbaar Ministerie

E. De (verplichte) motivering van de bewezenverklaring:

- het gebruik van een verklaring van een bedreigde getuige;
- Meer- en Vaart-verweren; pseudo-kwalificatieverweren (Dakdekkerverweer);
- verweer onrechtmatigheid bewijs;
- verweer betrouwbaarheid verklaring van anonieme en kroongetuigen;
- gemotiveerde betwisting van een deskundigenrapport.

F. Nadere motivering t.a.v. het ter terechtzitting aangevoerde. Voorts kunnen onder de nadere motivering de “indicaties voor nadere bewijsmotivering” aan de orde komen:

- het (deels) ontkennen (van de opzet) door verdachte;
- het gebruik van voorwaardelijk opzet;
- tegenstrijdigheid tussen verschillende (getuigen)verklaringen of innerlijke tegenstrijdigheid van een verklaring;
- de aanwezigheid van ontlastende verklaringen of ander ontlastend materiaal;
- het gebruik van ingetrokken (getuigen)verklaringen;
- bestrijding van de betrouwbaarheid van de getuigenverklaring;
- het gebruik maken van schakelbewijs;
- het verbazingscriterium.

Het uitgangspunt is dat de bewezenverklaring per feit volgens voormelde opzet wordt gemotiveerd. Indien er meerdere feiten bewezen zijn verklaard worden de

bewezenverklaringen van de feiten alleen gezamenlijk gemotiveerd als twee of meer feiten zodanig samenhangend en verweven zijn dat gezamenlijke behandeling de overzichtelijkheid van het vonnis en de begrijpelijkheid van de motivering bevordert. Ook de verplichte motivering en de nadere motivering kunnen om voormelde reden worden samengevoegd. Bij de volgorde van de verschillende onderdelen van de bewijsmotivering is uitgegaan van de aanbevelingen van de Toetsingscommissie uit Promis I, maar met name ten aanzien van de plaats van de bewezenverklaring zijn andere keuzes denkbaar. Door ieder gerecht worden in de bewijsmotivering de onderdelen A tot en met F gebruikt.

De volgorde van de verschillende onderdelen in de bewijsmotivering en de daarbij te maken keuzes, zoals het in elkaar overlopen van B&C middels voetnoten, het opnemen van de bewezenverklaring (A) aan het begin dan wel aan het einde evenals het al dan niet uiteen trekken van E&F wordt aan ieder deelnemend gerecht naar eigen inzicht overgelaten.

Modelstraf-enmaatregelmotivering Promis II

Ook ten aanzien van de sanctiemotivering wordt het uitgangspunt “motivering op maat” gehanteerd. Het opnemen van en/of de uitgebreidheid van de behandeling van de onderdelen A en C is afhankelijk van het ter terechtzitting gevoerde debat.

Het volgende model dient te worden gehanteerd voor de strafoplegging in eerste aanleg:

A. Een korte leesbare beschrijving van de feiten;

B. De feiten die de officier bewezen acht en de straf die daarvoor wordt geëist;

C. Standpunt van de verdediging;

D. Eventuele (deel)vrijspraken in eerste aanleg;

E. De straf die in soortgelijke zaken wordt opgelegd;

- is er sprake van een “standaard geval” of zijn er bijzondere omstandigheden die tot een ander oordeel leiden;

- bijzondere omstandigheden die tot een daarvan afwijkend oordeel leiden

F. Wettelijke straf- en maatregelmotivering;

- strafvermindering art. 359 lid 2 jo 358 lid 3 Sv (strafmaximumverlagende omstandig

- heden, b.v. art. 55 en 63 Sr);

- rechterlijk pardon (art. 9a Sr) strafvermindering criminele getuige (44a Sr) art. 359 lid 4 Sv;

- oplegging vrijheidsbenemende straf- of maatregel (359-6 Sv);

- oplegging TBS met verpleging (359-7 Sv);

- strafvermindering wegens schending van een vormvoorschrift (359a Sv);

G. Nadere straf- en maatregelmotivering voortvloeiend uit uitdrukkelijk door de verdediging of het openbaar ministerie onderbouwde standpunten, het debat ter terechtzitting of de jurisprudentiële motiveringseisen:

- het verbazingscriterium;
- geadstrueerd strafverweer;
- redelijke termijnverweer.

H. Feitgerelateerde factoren, de impact van het feit met een opsomming van algemene en specifiek objectieve factoren die van invloed zijn op de sanctietoemeting;

I. Verdachte gerelateerde factoren met een opsomming van subjectieve factoren die van invloed zijn op de sanctietoemeting. Tijdens de projectgroepvergadering van 2 oktober 2006 is het standpunt ingenomen dat onderdeel E niet dwingend is voorgeschreven. Onder de deelnemende gerechten is voor het expliciet vermelden van de term “oriëntatiepunten” geen draagvlak. Het uitgangspunt is dat ieder gerecht meer aandacht zal besteden aan de motivering van de opgelegde straf in iedere zaak. Ieder deelnemend gerecht zal daaraan zoveel mogelijk actief bijdragen waarbij al naar gelang zal worden gerefereerd aan vergelijkbare gevallen en bandbreedtes, maar daarbij zal het woord “oriëntatiepunten” worden vermeden.

In het bijzonder dienen de standpunten van de verdediging en het Openbaar Ministerie hierbij in het oog te worden gehouden.

In hoger beroep zal naast de normale motivering van de straf of maatregel ook een afwijking van de in eerste aanleg opgelegde straf dienen te worden gemotiveerd. Naast de in eerste aanleg opgelegde straf worden eventuele (deel)vrijspraken in eerste aanleg of hoger beroep vermeld, omdat een verschil in strafmaat mede daaruit kan voortkomen. Het opnemen van en/of de uitgebreidheid van de behandeling van de onderdelen A en E is afhankelijk van het ter terechtzitting gevoerde debat.

Het model straf- en maatregelmotivering in hoger beroep kan er daardoor als volgt komen uit te zien.

- A. Een korte leesbare beschrijving van de feiten;
- B. Eventuele (deel)vrijspraken in eerste aanleg;
- C. De straf in eerste aanleg;
- D. De feiten die de advocaat-generaal bewezen acht en de straf die daarvoor wordt geëist;
- E. Het standpunt van de verdediging;
- F. Eventuele (deel)vrijspraken in hoger beroep;
- G. De straf die in soortgelijke zaken wordt opgelegd;

- is er sprake van een “standaard geval” of zijn er bijzondere omstandigheden die tot een ander oordeel leiden;

- bijzondere omstandigheden die tot een daarvan afwijkend oordeel leiden

H. Wettelijke straf- en maatregelmotivering:

- strafvermindingsverweren art. 359 lid 2 jo 358 lid 3 Sv. (strafmaximumverlagende omstandig

- heden, b.v. art. 55 en 63 Sr);

- rechterlijk pardon (art. 9a Sr) strafvermindering criminele getuige (44a Sr) art. 359 lid 4 Sv;

- oplegging vrijheidsbenemende straf- of maatregel (359-6 Sv);

- oplegging TBS met verpleging (359-7 Sv);

- strafvermindering wegens schending van een vormvoorschrift (359a Sv);

I. Nadere straf- en maatregelmotivering voortvloeiend uit uitdrukkelijk door de verdediging of het openbaar ministerie onderbouwde standpunten, het debat ter terechtzitting of de jurisprudentiële motiveringseisen:

- het verbazingscriterium;

- geadstrueerd strafverweer;

- redelijke termijnverweer;

J. Feitgerelateerde factoren, de impact van het feit met een opsomming van algemene en specifiek objectieve factoren die van invloed zijn op de sanctietoemeting;

K. Verdachte gerelateerde factoren met een opsomming van subjectieve factoren die van invloed zijn op de sanctietoemeting. Tijdens de projectgroepvergadering van 2 oktober 2006 is het standpunt ingenomen dat onderdeel G niet dwingend is voorgeschreven. Onder de deelnemende gerechten is voor het expliciet vermelden van de term “oriëntatiepunten” geen draagvlak. Het uitgangspunt is dat ieder gerecht meer aandacht zal besteden aan de motivering van de opgelegde straf in iedere zaak. Ieder deelnemend gerecht zal daaraan zoveel mogelijk actief bijdragen waarbij al naar gelang zal worden gerefereerd aan vergelijkbare gevallen en bandbreedtes, maar daarbij zal het woord “oriëntatiepunten” worden vermeden.

In het bijzonder dienen de standpunten van de verdediging en het Openbaar Ministerie hierbij in het oog te worden gehouden.